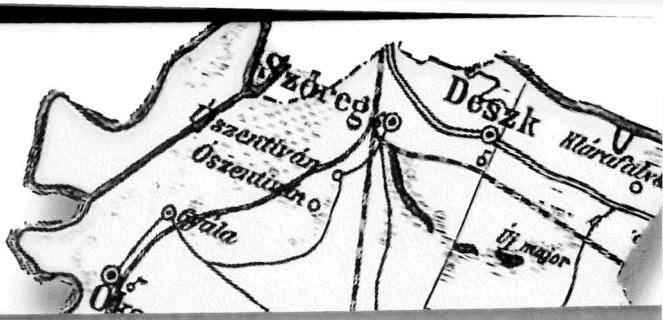
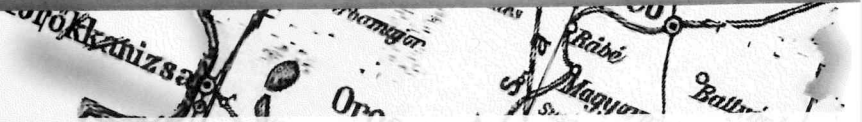


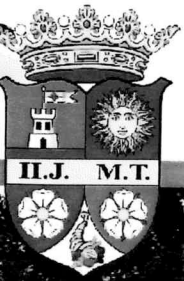


Gyémánt Richárd



Etnikai és felekezeti viszonyok a történelmi Torontál vármegye Törökkanizsai járásában (második kiadás)







Gyémánt Richárd Etnikai és felekezeti viszonyok a történelmi Torontál vármegye Törökkanizsai járásában

Gyémánt Richárd:
Etnikai és felekezeti viszonyok
a történelmi Torontál vármegye Törökkanizsai járásában

Második, átdolgozott kiadás

lektor:
Dr. Antal Tamás PhD, habil., egyetemi docens,
SZTE ÁJK, Európai Jogtörténeti Tanszék.

HiK

Históriaantik Könyvkiadó, 2019

A kiadvány egyedi példányszámban készült!

szerkesztő: Duma Attila
Kiadó: Pamabo Kft.

ISBN 978-615-6045-02-7

Torontál vármegye a történelmi Magyarország 63 vármegyéje[1] közül 1910-ben a negyedik legnagyobb kiterjedésű vármegyének számított.[2] Területe 9 903 km² volt. Ugyanakkor a vármegyéhez „kötődött", a tőle független – azzal közjogi értelemben, azonos jogállással rendelkezett – Pancsova (Панчево/Pančevo) törvényhatósági jogú város, amelynek területe 113 km² tett ki. A dualizmus korában (1867-1918) a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal is elkülönítette a vármegyék és a törvényhatósági jogú városok értékeit. Amíg Pancsova törvényhatósági jogú város statisztikai adatait – Torontál vármegye mellett – külön közölték, addig Nagybecskerek (Зрењанин/Zrenjanin) és Nagykikinda (Кикинда/Kikinda) rendezett tanácsú városok értékeit végül a tizennégy járás adataival összesítették.

A történelmi Torontál vármegye az 1910. évi magyar népszámlálás idején két rendezett tanácsú városra (Nagybecskerek, illetve Nagykikinda) és 14 járásra – ezeken belül 210 településre – tagolódott. A járások közül az egyik volt a huszonkét településnek otthont adó Törökkanizsai járás, amely jobbára magyar és szerb, kisebb részben pedig német és román anyanyelvűek által lakott térség volt.

Torontál vármegye határai Szegedtől, a mai szerb fővárosig, Belgrádig (Београд/Beograd), hosszasan elnyúló, lapályos, síkvidéken húzódtak, ahol csak a Deliblát homokbuckái képeztek jelentősebb „magaslatot". A táj egyhangúsága ellenére, a térség az ország egyik „éléstára" volt. Gabonanövények (búza, zab, árpa), de különösen kukorica („tengeri") termesztésére kiválóan alkalmas vidék.

Jelen tanulmány szerzője arra tesz kísérletet, hogy – egyedülálló módon a magyar, a szerb (jugoszláv), illetve román népszámlálások településsoros adatai segítségével – bemutassa a történelmi Torontál vármegye egykori Törökkanizsai járásának etnikai (anyanyelvi-nemzetiségi), illetve vallási-felekezeti statisztikai adatait. Továbbá feladatául tűzte ki, hogy vázlatos áttekintést adjon az egyes „történelmi" települések népesedéstörténetéről is. A járás, mivel túlnyomórészt magyarok és szerbek, illetve kisebb részben pedig németek és románok által lakott területnek számított, ezért a tanulmány inkább az előbbiekben említett népcsoportok népesedéstörténetét, illetve statisztikai adatait közli.

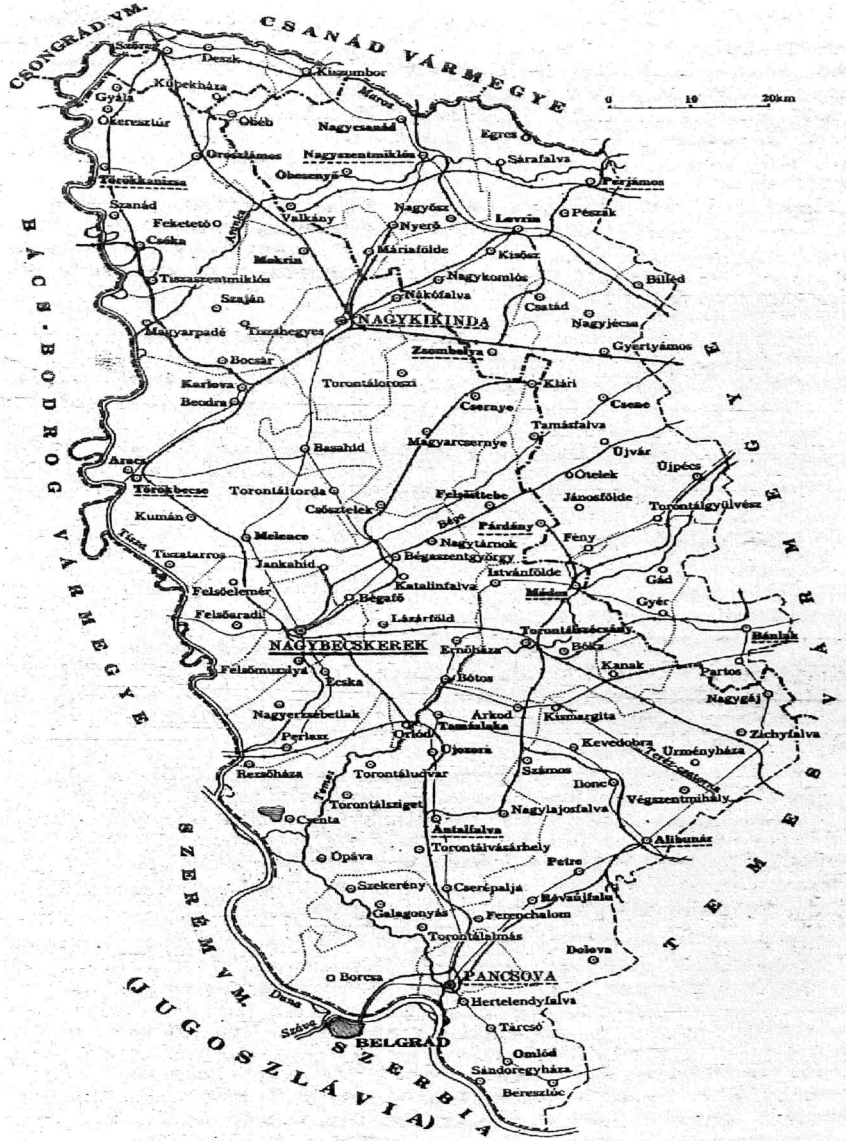
A hiánypótló mű megírását hosszú, többéves kutatómunka előzte meg, amely által ma már ritkán fellelhető 18., illetve 19. századi könyvritkaságokat sikerült beszerezni. A tanulmány megírását többszöri helyszíni kutatómunka is megelőzte. A munkában számos népszámlálási, illetve egyéb statisztikai adat található. A szerző nem titkolt célja volt, hogy ezeket a számszaki adatokat – feldolgozva, illetve közölve –, hozzáférhetővé tegye az érdeklődőknek, illetve, hogy ezek a „száraz statisztikák" ne csak a viszonylag ritkán, illetve szűk körben forgatott statisztikai kiadványokban legyenek hozzáférhetőek.

---

[1] Közvetlenül a trianoni békeszerződés aláírását megelőzően a Magyar Szent Korona országainak területe 325 411 km² volt. A legnagyobb „alkotóelem", a Magyar Királyság területe 282 849 km² kiterjedésű volt. A Magyar Királyság 63 vármegyét és 26 törvényhatósági jogú várost ölelt fel. A második alkotórész a Magyar Szent Korona országainak sorában Horvát-Szlavónország volt. Területe 42 541 km²-t tett ki. Területén nyolc vármegye és négy törvényhatósági jogú város helyezkedett el. A harmadik „közjogi alkotóelem" a „corpus separatum", vagyis „Fiume város és kerülete" volt. Ezt a 21 km² kiterjedésű, speciális jogállású közigazgatási egységet szokták a „laikusok" tévesen a 64. magyar vármegyének tekinteni. EDELÉNYI-SZABÓ DÉNES: *Magyarország közjogi alkatrészeinek és törvényhatóságainak területváltozásai. Különlenyomat a „Magyar Statisztikai Szemle" 1928. (VI.) évfolyamából.* Hornyánszky Viktor Részvénytársaság. Magyar Királyi Udvari Könyvnyomda. Budapest, 1928. 5. p.

[2] Ha a vármegyék és a hozzájuk kötődő törvényhatósági jogú városok területét összesítjük – habár nem szokás –, akkor Torontál vármegye az ötödik helyre szorulna vissza a képzeletbeli rangsorban. Ennek oka, hogy a szomszédos Bács-Bodrog vármegye (8 834 km²) és a hozzá egykoron kötődött négy törvényhatósági jogú város – Baja 87 km², Szabadka (Суботица/Subotica) 974 km², Újvidék (Нови Сад/Novi Sad) 159 km², illetve Zombor (Сомбор/Sombor) 308 km², összesen 1 528 km² – együttes területe (10 362 km²) meghaladta Torontál vármegye és Pancsova „összevont" területét (10 016 km²).

1. térkép: A történelmi Torontál vármegye egykori területe (1910) a délszláv-román határkorrekció után (1924)[3]



Forrás: *Magyarország régi térképeken*: http://hungary-maps.myhunet.com/images_content/vm54.jpg (Letöltés ideje: 2017. január 31.)

[3] A térképen szereplő „Jugoszlávia" kifejezés csak 1929. október 3-án lett hivatalosan az ország neve. Addig a délszláv államot Szerb-Horvát-Szlovén Királyságnak hívták. JUHÁSZ JÓZSEF: *Volt egyszer egy Jugoszlávia. A délszláv állam története.* Aula Kiadó. Budapest, 1999. 59., 335., 337. pp.

I. A Törökkanizsai járás és települései – népesedéstörténeti összefoglaló

A Törökkanizsai járás a történelmi Torontál vármegye – 1878 és 1918 között fennálló – tizennégy, egykori járása[4] közül – az 1910. évi magyar népszámlálás „eszmei időpontjában" – az ötödik legnagyobb kiterjedésű közigazgatási egység volt. Területe: 135 815 katasztrális hold (781,61 km^2) volt.[5] A Törökkanizsai járás területe a történelmi Torontál vármegye – 9 903 km^2 nagyságú – területének 7,9 %-át tette ki.

1. táblázat: A Törökkanizsai járás helységeinek névváltozásai (1880-1910)

	Népszámlálás			
	1880	**1890**	**1900**	**1910**
1.	Battyánháza	Battyánház	Battyánháza	**Battyánháza**
2.	Csóka Lőrinczfalva	Csóka	Csóka	**Csóka**
3.	Deszk	Deszk	Deszk	**Deszk**
4.	Verbicza	Egyházaskér	Egyházaskér	**Egyházaskér**
5.	Czernabara	Feketető	Feketető	**Feketető**
6.	Gyála	Gyála	Gyála	**Gyála**
7.	Józova-Hodits	Józova	Józova	**Hódegyháza**
8.	Józsefova	Jozefova	Torontáljózseffalva	**Józseffalva**
9.	Monostor	Monostor	Monostor	**Kanizsamonostor**
10.	A Nagyszentmiklósi járás adataiban	Klárafalva	Klárafalva	**Klárafalva**
11.	Kübekháza Béba (Kis-)	Kübekháza	Kübekháza	**Kübekháza**
12.	Majdán	Majdán	Majdán	**Magyarmajdány**
13.	Béba (Ó-)	Ó-Béba	Óbéba	**Óbéb**
14.	Keresztúr (Szerb-)	Szerb-Keresztúr	Szerbkeresztúr	**Ókeresztúr**
15.	Oroszlámos Sziget (Kis-)	Oroszlámos Kis-Sziget	Oroszlámos	**Oroszlámos**
16.	Szent-Iván (Ó-)	Ó-Szent-Iván	Ószentiván	**Ószentiván**
17.	Rábé	Rábé	Rábé	**Rábé**
18.	Szanád	Szanád	Szanád	**Szanád**
19.	Szöregh	Szöreg	Szőreg	**Szőreg**
20.	Szent-Miklós (Tisza-)	Tisza-Szent-Miklós	Tiszaszentmiklós	**Tiszaszentmiklós**
21.	Kanizsa (Török-)	Török-Kanizsa	Törökkanizsa	**Törökkanizsa**
22.	Szent-Iván (Uj-) Térvár	Uj-Szent-Iván Térvár	Újszentiván	**Újszentiván**
23.	A Nagyszentmiklósi járás adataiban	Ferenczszállás	A Nagyszentmiklósi járás adataiban	
24.	Valkány	A Nagyszentmiklósi járás adataiban		

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A Törökkanizsai járás településeinek száma, illetve a hozzá tartozó települések az 1880., az 1890., az 1900. és az 1910. évi magyar népszámlálás alatt némiképp változott. Különösen igaz ez a megállapítás az 1880., illetve az 1890. évi magyar népszámlálásokra.

[4] Torontál vármegye a trianoni békeszerződés aláírásáig (1920. június 4.) jogilag fennálló 14 járását 1878-ban létesítették, miután előbb a Határőrvidék bizonyos részeit, utóbb pedig az ún. *„Nagykikindai Kiváltságos Kerület"* területét olvasztotta magába Torontál vármegye. A vármegye területén utolsóként létrehozott két járás, az Alibunári és a Párdányi járások voltak. HARASZTHY LAJOS: *Torontál vármegye története 1867-től.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 488. p

[5] *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 370. p.

Az 1880. évi magyar népszámlálás „eszmei időpontjában" (1880. december 31., éjfél) 26 település feküdt a járás területén. Az 1910-ben, a Törökkanizsai járáshoz tartozó 22 település közül egy – az akkor (1880) még a Nagyszentmiklósi járáshoz tartozott Klárafalva – kivételével mind a járás területén feküdt. A Törökkanizsai járáshoz tartozott még a későbbi népszámlálások idején már a Nagyszentmiklósi járás adatainál szereplő, jobbára románajkú Valkány (Valcani). További négy település még önálló községnek számított, ezek voltak: Lőrinczfalva, Kisbéba (Béba-Kis), Kissziget (Sziget-Kis-), valamint Térvár.

2. táblázat: Lőrinczfalva helység anyanyelvi adatai (1880)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	478	454	20	–	–	–	–[6]		4[7]

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. évi magyar népszámlálás.

3. táblázat: Lőrinczfalva helység vallási adatai (1880)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	478	473	–	–	1	4	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. évi magyar népszámlálás.

4. táblázat: Kisbéba helység anyanyelvi adatai (1880)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	60	58	–	–	–	–	–[8]		2[9]

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. évi magyar népszámlálás.

5. táblázat: Kisbéba helység vallási adatai (1880)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	60	60	–	–	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. évi magyar népszámlálás.

Az 1890. évi magyar népszámlálás „eszmei időpontjában" (1890. december 31., éjfél) 25 település osztozott a Törökkanizsai járás területén. Az 1910-ben, a Törökkanizsai járáshoz tartozó 22 település közül már mind a járás területén feküdt. További két önálló község is a járás területéhez tartozott, úgymint Kissziget és Térvár. Velük szemben Lőrinczfalva és Kisbéba már elvesztette önállóságát. Előbbi település Csóka, utóbbi pedig Kübekháza nagyközségbe olvadt.

Az 1890. évi magyar népszámlálás idején az addig – és a későbbiek folyamán is – a Nagyszentmiklósi járáshoz tartozó Ferencszállás is a járás része volt. A jobbára románok által lakott Valkány már a szomszédos Nagyszentmiklósi járáshoz került.[10]

---

[6] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[7] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[8] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[9] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[10] *A Magyar Korona országainak helységnévtára.* Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda részvénytársaság. Budapest, 1892. 606-607. pp.

6. táblázat: Kissziget helység anyanyelvi adatai (1880-1890)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	125	116	–	–	–	–	–[11]		9[12]
1890	105	105	–	–	–	–	–		–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. és 1890. évi magyar népszámlálások.

7. táblázat: Kissziget helység vallási adatai (1880-1890)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	125	125	–	–	–	–	–
1890	105	105	–	–	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. és 1890. évi magyar népszámlálások.

8. táblázat: Térvár helység anyanyelvi adatai (1880-1890)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	194	183	–	–	–	–	–[13]		11[14]
1890	211	208	–	–	–	–	–	3	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. és 1890. évi magyar népszámlálások.

9. táblázat: Térvár helység vallási adatai (1880-1890)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	194	194	–	–	–	–	–
1890	211	208	3	–	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880. és 1890. évi magyar népszámlálások.

Az 1900. évi, illetve az 1910. évi magyar népszámlálások „eszmei időpontjában (1900. december 31., éjfél, illetve 1910. december 31., éjfél) már ugyanaz a huszonkét település osztozott az egykori Törökkanizsai járás területén. Ezek voltak Battyánháza, Csóka, Deszk, Egyházaskér, Feketető, Gyála, Hódegyháza, Józseffalva, Kanizsamonostor, Klárafalva, Kübekháza, Magyarmajdány, Óbéb, Ókeresztúr (Szerbkeresztúr), Oroszlámos, Ószentiván (Tiszasziget), Rábé, Szanád, Szőreg, Tiszaszentmiklós, Törökkanizsa, valamint Újszentiván. A települések közül hét, így Battyánháza, Egyházaskér, Kanizsamonostor, Klárafalva, Magyarmajdány, Ószentiván, valamint Rábé kisközségek voltak. A többi település hivatalosan a nagyközség titulust viselte.

Időközben két település, Kissziget (Kis-Sziget), illetve Térvár elvesztette önállóságát. Az előbbi Oroszlámos, az utóbbi Újszentiván nagyközség része lett.[15] (Térvár napjainkban (az egykori Ószentiván) Tiszasziget része.)

[11] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[12] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[13] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[14] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[15] *A Magyar Szent Korona országainak 1900. évi népszámlálása. I. A népesség általános leírása községenkint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság. Budapest, 1902. 369-370. pp.. *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 370. p.

10. táblázat: A Törökkanizsai járás anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[16]	40 661	17 611	2 928	123	4 376	1	13 584		142+1 896
1890	42 300	20 881	3 130	191	2 125	1	1	15 818	153
1900	44 982	22 858	3 074	260	2 199	–	3	16 405	183
1910	47 639	24 961	2 961	294	2 058	1	5	17 099	260

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A Törökkanizsai járás területe anyanyelvi tekintetben meglehetősen „elegyesnek" volt mondható. Az 1910. évi magyar népszámlálás eszmei időpontjában (1910. december 31., éjfél) 47 639 fő élt a járás területén, ebből a többség (52,4%) magyar anyanyelvű személy volt. A második legjelentősebb népcsoport a szerb volt (35,9%). A német anyanyelvűek aránya mindössze 6,2%-ot tett ki. A negyedik, jelentősebb népcsoport a román volt, arányuk 4,3%-ot számlált. Az egyéb anyanyelvűek száma (560 fő) és aránya (1,2%) a járás területén elenyésző; jobbára a szlovákok, illetve a romák tartoztak ide.[17]

A Törökkanizsai járás településeinek abszolút többségében magyar anyanyelvű dominancia volt megfigyelhető. A magyarok többségű falvak egy része kizárólagosan magyar ajkú volt, ezek: Egyházaskér, Hódegyháza, Kanizsamonostor, Klárafalva, Magyarmajdány, Ószentiván (Tiszasziget) és Rábé. A következő településeken élt még többségben a magyar népcsoport: Csóka, Feketetó, Józseffalva, Kübekháza, Oroszlámos, Szőreg, Tiszaszentmiklós és Törökkanizsa. A járás tizennyolc települése közül öt helységben szerb többséget mutattak a statisztikai adatok. Ezek a helységek Deszk, Gyála, Ókeresztúr (Szerbkeresztúr), Szanád és Újszentiván nagyközségek voltak. A németek és a románság egy-egy településen tudott többséget képezni. Az előbbi esetében Battyánházán, az utóbbi esetén Óbében.[18] A Törökkanizsai járás települései – egy-egy népcsoport dominanciája ellenére – anyanyelvi tekintetben meglehetősen kevertek voltak. A magyarok jelentősebb számban képviselték még magukat a szerb többségű Deszken, Gyálán, Ókeresztúron (Szerbkeresztúron), Szanádon, illetve Újszentiványon, valamint a jobbára románok lakta Óbében is. A szerbek ugyanakkor a magyar többségű Csókán, Feketetón, Józseffalván, Oroszlámoson, Szőregen, Tiszaszentmiklóson, valamint Törökkanizsán képeztek jelentősebb közösségeket. A németek a szerb többségű Szanádon, illetve Újszentiványon, valamint a magyar többségű Feketetón és Kübekházán, valamint a jobbára románok lakta Óbében éltek jelentősebb számban.[19]

11. táblázat: A Törökkanizsai járás vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	40 661	20 660	18 638	202	208	642	311
1890	42 300	23 056	17 693	243	269	553	486
1900	44 982	24 614	18 585	253	529	539	462
1910	47 639	26 610	19 200	516	560	451	302

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

[16] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte. A Törökkanizsai járás esetében az első érték (142 fő) az egyéb hazai (84 fő) és az egyéb külföldi (58 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

[17] *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 370-371. pp.

[18] *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 370-371. pp.

[19] *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 370-371. pp.

A Törökkanizsai járás területén, az 1910. évi magyar népszámlálás „eszmei időpontjában" – a jobbára magyar és német anyanyelvű lakosságnak köszönhetően – a római katolikus vallás hívei képezték a népesség többséget (55,9%). A második legjelentősebb vallás az ortodox volt, amely közösség tagjai főképp a szerb és a román anyanyelvűek soraiból került ki (40,3%). A többi vallás tagjainak száma (1 829 fő) és aránya (3,8%) elenyésző volt.[20]

12. táblázat: A magyarul beszélni, illetve az írni és olvasni tudó népesség száma és aránya településenként (1910)

Település	„Magyarul beszélni tud"		„Ír és olvas"	
	Fő	%	Fő	%
Battyánháza	92	59,4	99	63,9
Csóka	3 850	90,7	2 139	50,4
Deszk	1 976	67,1	1 365	46,4
Egyházaskér	855	99,3	469	54,5
Feketető	814	73,9	631	57,3
Gyála	1 171	42,1	1 503	54
Hódegyháza	1 845	99,8	860	46,5
Józseffalva	2 316	78,1	1 628	54,9
Kanizsamonostor	322	97,9	202	61,4
Klárafalva	570	100	266	46,7
Kübekháza	1 707	93,9	1 250	68,8
Magyarmajdány	755	99,6	470	62
Óbéb	864	34,6	1 111	44,6
Ókeresztúr	946	31	1 538	50,4
Oroszlámos	2 429	68,7	1 641	46,4
Ószentiván	1 446	98,2	876	59,5
Rábé	478	100	281	58,8
Szanád	1 139	49,2	1 229	53
Szőreg	3 355	82,7	2 447	60,3
Tiszaszentmiklós	2 412	68,3	1 866	52,9
Törökkanizsa	4 149	84	2 476	50,1
Újszentiván	987	71,2	946	68,2
Összesen	**34 478**	**72,4**	**25 293**	**53,1**

Forrás: *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 371., 373. pp.

A Törökkanizsai járás területén – 1910-ben – 34 478 fő, azaz a teljes népesség 72,4%-a beszélt magyarul. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint a történelmi Torontál vármegye tizennégy járása közül itt figyelték meg – ebben a kérdésben – a legkedvezőbb értéket. A kedvező adaton nem csodálkozhatunk, hiszen Torontál vármegye Törökkanizsai járása a magyar anyanyelvi tömbhöz kapcsolódott, illetve több magyar anyanyelvi többségű helységgel is rendelkezett. Ezért érthető a kedvező érték.

A nem magyar többségű helységekben is viszonylag jó értéket mutattak – a magyarul beszélni tudás tekintetében – a népszámlálási adatok. Ennek oka, hogy a magyarság néhány településtől eltekintve, többé-kevésbé minden településen jelentős számban, illetve arányban képviseltette magát.[21] A magyarul tudás tekintetében, a szerb többségű Ókeresztúr (31%), illetve a jobbára román ajkú Óbéb (34,6%) mutatta a legkedvezőtlenebb értékeket.

Az írni és olvasni tudás statisztikája tekintetében a Törökkanizsai járás – a „járások rangsorában" – kedvezőtlen értéket mutat. A járás területén a népesség 53,1%-a, azaz 25 293 fő tudott írni és olvasni. A Törökkanizsai járás az írni és olvasni tudás tekintetében a tízedik helyen végzett a „járások rangsorában". Mindössze a Nagykikindai (51,3%), a Bánlaki (50%), a Törökbecsei (44,8%), és az Alibunári járások (44,5%) mutattak rosszabb értékeket.

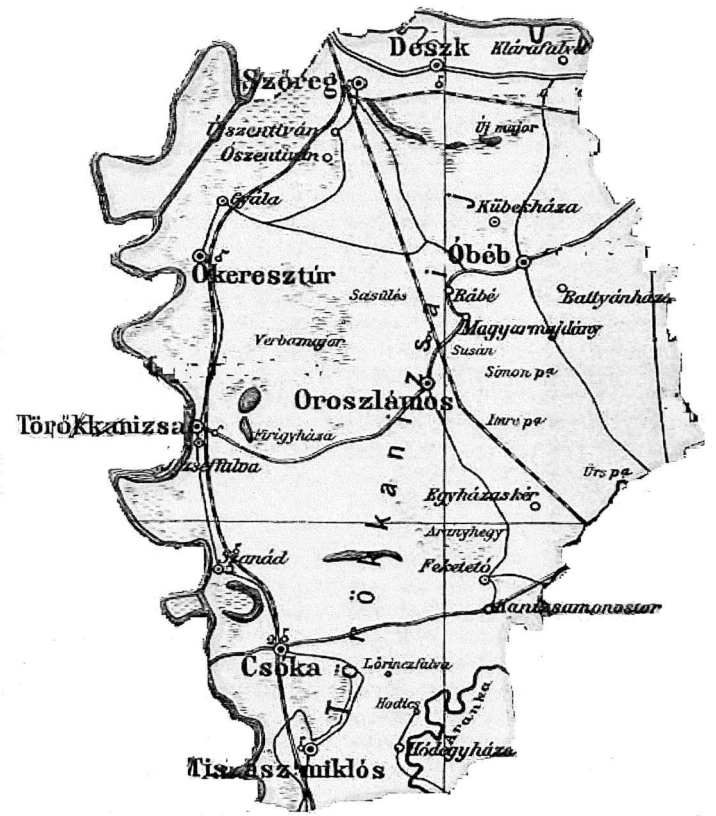
[20] *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 370-371. pp.
[21] *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 370-371. pp.

A trianoni békeszerződés a Törökkanizsai járás területének jelentős részét elvette Magyarországtól. Mindössze hat település, így Deszk, Klárafalva, Kübekháza, Ószentiván (Tiszasziget), Szőreg és Újszentiván települések maradtak Magyarország részei. A délszláv állam területéhez csatolt jobbára pravoszláv szerbek által lakott Gyála területének nagyobb hányada – Gyálarét és környéke – maradt Magyarországon.

A Törökkanizsai járás nagyobbik hányada a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett. A 22 történelmi település közül 14 helység az újonnan létrejött délszláv állam „kezére" került. A települések döntő hányadánál magyar anyanyelvi többséget regisztráltak az 1910. évi népszámlálási adatok. Kivételt csak Gyála, Ókeresztúr (Szerbkersztúr), illetve Szanád képeztek. A tárgyilagosság kedvéért érdemes megjegyezni, hogy több magyar anyanyelvi többségű településen kifejezetten jelentős volt a szerbek jelenléte. Így például Tiszaszentmiklóson, vagy Törökkanizsán.

A Román Királyság sem marad ki a területszerzésből. Igaz, mindössze két települést a – kezdetben délszláv megszállás alatt állt – jobbára románajkú Óbébet, illetve a németajkú – később Óbéb helységbe olvasztott – Battyánházát szerezte meg.

2. térkép: A Törökkanizsai járás térképe



Forrás: KOGUTOWICZ MANÓ: *Torontál vármegye térképe. Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úr megbízásából.* Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet r.t. Budapest, 1905. alapulvételével saját szerkesztés.

II. A Törökkanizsai járás települései a főbb statisztikai adatok tükrében

II. 1. Battyánháza

Battyánháza (románul: Botineşti) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északkeletre fekvő település.

A település térsége kincstári terület volt, amelyet 1781-ben a gróf Batthyány család vásárolt meg. A Batthyányiak a faluba – 1838-ban – német lakosokat telepítettek. Ekkor kapta a falu a Battyánháza nevet.[22]

Battyánháza – a szomszédos Óbéb faluval egyetemben – a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Román Királyság része lett. Ennek ellenére a helységet kezdetben a délszláv haderő szállta meg. A végleges délszláv-román határt – az 1923. november 24-i belgrádi egyezmény alapján – csak 1924. április 10-én állapították meg. Ennek értelmében – területcsere ellenében – Battyánháza és Óbéb Romániához került. Battyánháza nem sokáig maradt önálló település, mivel az 1920-as évek második felében a szomszédos – jobbára románok által lakott – Óbéb településbe olvasztották.

13. táblázat: Battyánháza kisközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	225	–	196	–	14	–	–[23]		15[24]
1890	191	–	179	–	12	–	–	–	–
1900	146	–	145	–	1	–	–	–	–
1910	155	4	145	1	5	–	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

14. táblázat: Battyánháza kisközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	225	211	14	–	–	–	–
1890	191	180	7	–	–	–	4
1900	146	145	1	–	–	–	–
1910	155	148	5	2	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

15. táblázat: Battyánháza etnikai adatai (1920)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	Adatai 1920-ból nem ismeretesek, mivel a község hiányzik a Dicţionarul-ból.							

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája III. kötet, Arad, Krassó-Szörény és Temes megye, Népszámlálási adatok 1850-2002 között.* Pro-Print Kiadó, Csíkszereda: http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm (Letöltés ideje: 2017. szeptember 7.)

[22] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912, 22-23. pp.

[23] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[24] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

Csóka (németül: Tschoka, románul: Cioca, szerbül: Чока/Čoka) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délre fekvő település.

A falu neve – régi alakjában *„Csaka"* – feltehetően személynév lehetett. A Csanád nemzetség ősi birtokai közé tartozott. Már a középkorban ismert volt a település. Az Árpád-házi és az ún. *„vegyesházi uralkodók"* regnálása (1301-1526) alatt több birtokos is követte egymást. A 16. század eső felében még a népesebb helységek közé tartozott, azonban Temesvár (Timişoara) eleste (1552. július 27.) után csakhamar pusztulásnak indult; régi földesurai és jobbágyaik elmenekültek és helyükre szerbek telepedtek le. Az 1557/1558. évi török defterek már csak 13 lakost találtak benne. A királyi adórovó 1564-ben még öt és fél portát írt össze a településen, de Gyula eleste (1566. szeptember 2.) után végleg a törökök kezére került és pusztulásnak indult. Közel húsz évvel később, 1582-ben már csak négy szerb pásztor élt itt. A török hódoltság végén, a zentai diadal (1697. szeptember 11.) után újból szerb pásztorok telepedtek le a régi falu helyére. Az 1717. évi kincstári összeírás szerint már 40 szerb pásztor lakott a településen.[25] A helység 1779-ben Torontál vármegye része lett.

Amikor Bécsben a kincstári javak eladását határozták el, Csókát Marczibányi Lőrincz nyerte el az árverésen, aki ide – 1782-ben – magyarokat telepített, majd 1797-ben kieszközölte azt is, hogy a helység mezővárosi kiváltságokat kapjon.

Vályi András az alábbiakat tartotta fontosnak közölni a településről: *„Csókás. Régenten Csóknak hívattatott, elegyes magyar, és rátz falu Torontal Vármegyében, földes Ura Márczibányi Uraság, lakosai katolikusok, és ó hitűek, fekszik Szentával által ellenben, 's itt vala az Ozmanoknak tábora, midőn Hertzeg Eugeniusnak vezérlése alatt megverettettek. Napkeletre szomszédságában van Szent Miklós, északra pedig Szanád falutól nem meszsze. Határja gazdag termésű, révje is van a' Tiszán, mellynek vize itten keskeny, dohánnya nevezetes, halakkal, és szárnyas vad állatokkal bővelkedik. Szőlője is van, melly nagyobb szorgalmatosságot kívánna, nádassa sok, első Osztálybéli."*[26]

Csóka 1801. szeptember 19-én országos vásárok tartására nyert szabadalmat. Magyar lakosai a 19. század hajnalán több irányból érkeztek, így 1800-ban a Dunántúlról, de 1806-ban már szlovákok is letelepedtek, akik Liptó, Gömör és Trencsén vármegyékből érkeztek. Később, 1830-ban kolera pusztított a helységben, amelyben 141 fő halt meg. A kolera 1836-ban ismét jelentős pusztítást végzett a település lakói között.[27]

Fényes Elek „geográfiai szótárában" a következőket jegyezte le a helységről: *„Csóka, magyar-rácz-tót mváros, Torontál vgyében, Szegedhez délre 4 mfdnyire: 1310 kath., 12 evang., 972 n. e. óhitű, 116 zsidó lak., szép kath. paroch. templommal, s óhitű szentegyházzal, élénk vásárokkal, révvel a Tiszán, 51 egész telekkel. F. u. a Marczibányi család."*[28]

Csóka az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc időszakát igencsak megsínylette, mivel 1849-ben a szerbek feldúlták a települést, még a római katolikus plébánia anyakönyveinek egy részét is elpusztították. A szabadságharc leverésének évében, 1849 nyarán ismét kolera dúlt a községben.[29]

---

[25] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 36-38. pp.

[26] VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országnak leírása, I. kötet, A Királyi Universitásnak betűivel.* Buda, 1796. Internetes elérhetőség: http://www.fszek.hu/digitdoc/valyi/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

[27] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 36-38. pp.

[28] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. I. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851, 222. p.

[29] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 36-38. pp.

Csóka a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

16. táblázat: Csóka nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[30]	2 508	1 595	41	7	22	–	726		1+116
1890	3 330	2 392	34	14	24	–	1	862	3
1900	3 925	2 939	25	9	33	–	–	912	7
1910	4 245	3 263	32	3	33	–	–	903	11

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A magyarság a római katolikus felekezethez tartozik. A római katolikus templomot 1804 és 1809 között építették, majd 1813-ban szentelték fel a *„Szentháromság"* tiszteletére. Ünnepnapját a *„Szentháromság vasárnapján"* tartják. Liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg önálló plébánia.[31] A szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1773-ban építették és *„Szent Arkangyalok"* (*„Szent Gábriel"*) (*„Собора Свемих Архангела"/„Sabora Svetih Arhangela"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját július 26-án tartják.[32]

17. táblázat: Csóka nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 508	1 609	788	5	42	64	–
1890	3 330	2 330	885	8	17	67	23
1900	3 925	2 790	949	5	57	62	62
1910	4 245	3 188	952	5	44	54	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

18. táblázat: Csóka etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	4 115	Nincs adat.						
1953	4 342	3 044	Nincs adat.	9	2	13	1 203	Nincs adat.
1961	4 770	3 263	Nincs adat.			52	1 360	Nincs adat.
1971	5 214	3 406	Nincs adat.			70	1 529	Nincs adat.
1981	5 414	3 420	Nincs adat.			46	1 557	Nincs adat.
1991	5 244	3 204	4	21	–	43	1 575	397
2002	4 707	2 703	3	15	–	35	1 541	410
2011[33]	4 028	2240	5	9	Nincs adat.	24	1 449	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

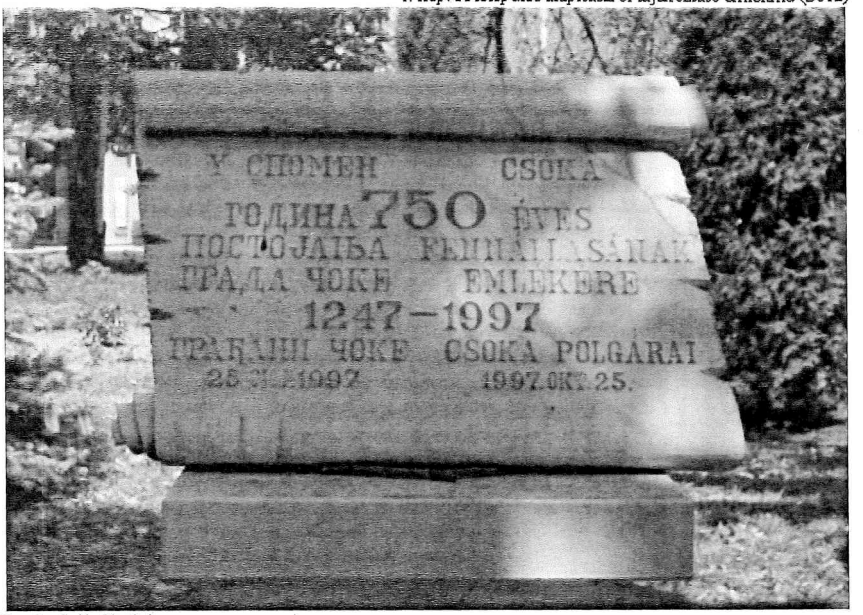
[30] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb külföldi anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[31] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/csoka/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.), Erős Lajos (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. LOGOS Kiadó, Tóthfalu, 1993, 221-225. pp.

[32] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/coka/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

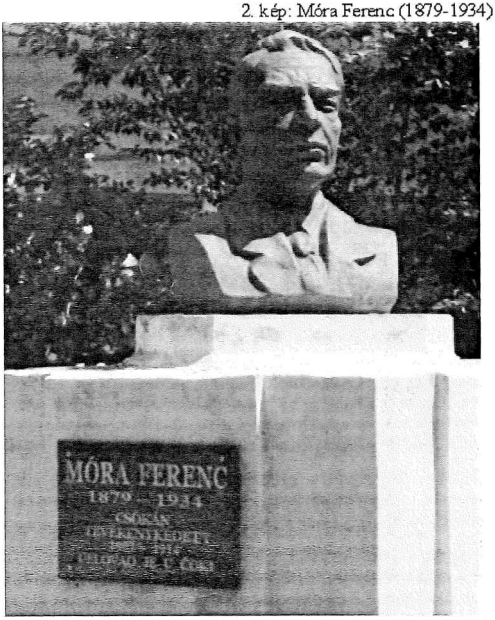
[33] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

1. kép: A település alapításáról tájékoztató emlékmű (2012)



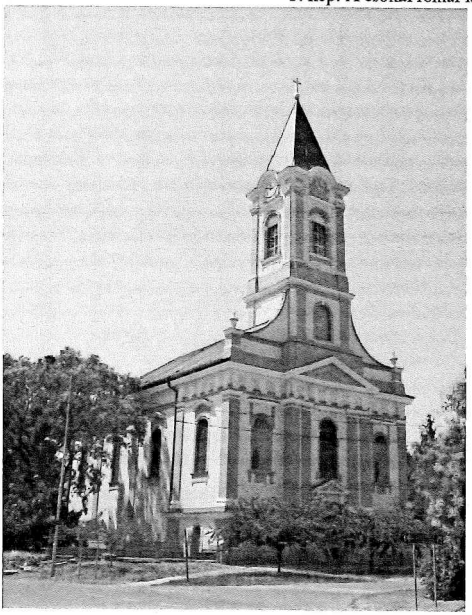
Forrás: Saját fénykép.

2. kép: Móra Ferenc (1879-1934) író emlékműve (2012)



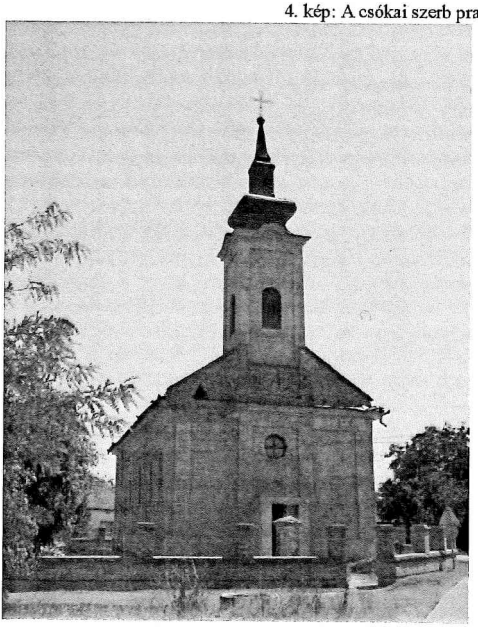
Forrás: Saját fénykép.

3. kép: A csókai római katolikus templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

4. kép: A csókai szerb pravoszláv templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

5. kép: Az egykori Lederer-kastély Csókán



Forrás: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye. Magyar Elektronikus Könyvtár – Országos Széchenyi Könyvtár*: http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/14.html (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

6. kép: Az egykori Lederer-kastély napjainkban (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 3. Deszk

Deszk (németül: Desk, románul: Deşc, szerbül: Деска/Deska) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északra fekvő település.

A faluról a 15. század óta vannak írásos emlékink. A 16. század első felében jelentős helység volt, amely Temesvár eleste (1552. július 27.) után behódolt a törököknek. Az 1557/1558. évi török defterekben húsz házzal szerepelt, ahol egy ház kivételével, mindenhol magyarok laktak. Kevéssel később, 1582-ben nyolc magyar gazda élt itt, de még 1647-ben is a lakott helyek közé tartozott

A 18. század elején a Bánság visszavételéért folytatott háborúk során elpusztult és pusztaként a Temesi Bánság (*„Temescher Banat"*) Csanádi Kerületéhez tartozott. A falu újranépesítése csak 1746. március 29-én történt, ekkor a császári – temesvári – adminisztráció szerb határőröket és családtagjaikat telepítette le a faluban.

Vályi András a 18. század végén a következőket írta a helységről: *„Deska. vagy Deszka. Elegyes falu Torontal Vármegyében, földes ura a' Királyi Kamara, lakosai katolikusok, és ó hitűek, fekszik Zombor, és Szőreg faluknak szomszédságokban, 's ennek filiája, határja jó termékenységű."*[34]

Deszk 1779-ben Torontál vármegye része lett. Kevéssel később, 1804-ben, a település a szomszédos Klárafalvával együtt, báró Gerliczy Ferenc birtokába került, aki I. (Habsburg) Ferenc magyar királytól (1792-1835) nyerte el királyi adományként.

A Gerliczy család 1884-ban a településen egy „elegyes" (klasszicista-eklektikus) kastélyt is építtetett. Az épület körül egy héthektáros park fekszik, számos kocsányos tölggyel.[35]

Fényes Elek „geographiai szótárában" Deszkről a következőket olvashatjuk: *„Deszk, Torontál v. szerb-magyar falu, a Maros mellékén, Szegedhez 1 órányira: 470 kath., 1484 óhitü, 10 zsidó lak., óhitü anyatemplommal, 51 3/8 egész telekkel, és szép erdővel. Lakosai sok és hires dohányt termesztenek. F. u. b. Gerliczy."*[36]

Deszk – a helyi lakosság szerb anyanyelvű dominanciája ellenére – a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően Magyarország része maradt.

„Az első világháború utáni szerb megszállás 1921. augusztus 21-ig tartott. Észak-Torontál kilenc (az elcsatolt Gyála külterületével, Gyálaréttel) *itt maradt községe Kiszombor központtal, mint csonka Torontál megye, 1923. december 31-ig működött. 1924. január 1-től 1945-ig Deszk Csanád-Arad-Torontál közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye torontáli járásába tartozott. 1928-ban a Gerliczy uradalmat felparcellázták és eladták. Ekkor újabb magyar lakosok érkeztek a községbe, főleg a Szeged környéki homokvidékről. A lakosság száma 1930-ban 2761 fő. Ebből már csak 303 szerb, mivel a húszas években sok szerb optált, költözött át Jugoszláviába."*[37]

---

[34] VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országnak leírása, I. kötet, A Királyi Universitásnak betűivel.* Buda, 1796. Internetes elérhetőség: http://www.fszek.hu/digitdoc/valyi/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

[35] A kastélyt *„az államosítás után, 1948-ban a szanatóriumot az Egészségügyi Minisztérium Csonttbc Gyógyintézetté szervezte át. 1969-ben a Csongrád Megyei Tanács a csonttbc-s gyógyintézetet tüdőgyógyintézetté nyilvánította. 1972-től Csongrád megye kiemelt tüdőgondozó szanatóriuma működött az épületben. 1995-ben az intézmény felvette a Csongrád Megyei Önkormányzat Mellkasi Betegségek Szakkórháza nevet. 1989-tól Prof. Dr. Kraszkó Pál vezetésével itt kapott helyet a Szegedi Tudományegyetem Tüdőgyógyászati Tanszéke."Deszk település honlapja*: http://deszk.hu/ourcauses/gerliczy-kastely-2/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

[36] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. I. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 256. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 400. p.

[37] *Deszk honlapja*: http://deszk.hu/turizmus/telepulesunkrol/ (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

19. táblázat: Deszk nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[38]	2 316	979	13	1	5	1	1 223		1+93
1890	2 729	1 215	28	2	37	–	–	1 438	9
1900	2 925	1 318	20	7	13	–	–	1 566	1
1910	2 944	1 360	23	–	25	–	–	1 526	10

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A neogótikus stílusban épült római katolikus templomot 1904-ben emelték és a *„Magyarok Nagyasszonya"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját október 8-án tartják. A torontáli térség egyik legdíszesebb temploma, arányaiban és díszítésében a legszebb hagyományokat őrzi: pompás berendezése, oltára, szószéke, keresztúti faragott stáció és csodálatos rózsaablaka szemet-lelket gyönyörködtetőek.

A barokk stílusú, szerb pravoszláv templomot 1859-ben építették és *„Urunk színeváltozása"* (*„Преображење Господње"/„Preobraženje Gospodnje"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját – a szerb ortodox liturgia szerint – augusztus 19-én tartják.

20. táblázat: Deszk nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 316	989	1 284	–	26	15	2
1890	2 729	1 185	1 486	1	21	15	21
1900	2 925	1 281	1 605	2	27	10	–
1910	2 944	1 324	1 563	6	31	9	11

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

21. táblázat: Deszk etnikai adatai (1920-2011)[39]

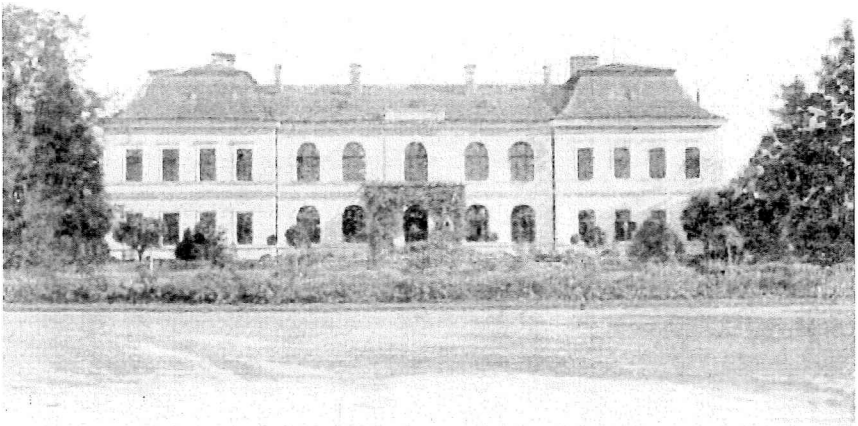
Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920a	2 377	1 077	7	–	21	–	1 265	7
1930a	2 761	2 423	11	7	12	1	303	4
1941a	2 823	2 484	9	7	17	6	295	5
1949n	2 861	2 551	3	5	4	–	281	17
1960n	2 890	2 617	1	2	8	–	247	15
1970	2 878	Nincs adat.						
1980n	2 777	2 592	1	2	12	–	169	1
1990n	2 755	2 587	1	2	5	2	147	11
2001	3 238	2 991	16	7	11	4	159	...
2011	3 560	3 122	23	8	17	15	99	...

Forrás: KSH, magyar népszámlálások. *Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870-2011, Országgyűlési Könyvtár.* http://mtatkki.ogyk.hu/ (Letöltés ideje: 2017. november 10.)

[38] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb külföldi anyanyelvűeket jelenti, a második pedig a beszélni nem tudó népességet.

[39] A 2001., illetve a 2011. évi népszámlálásnál önkéntes volt a válaszadás, továbbá az adatszolgáltató több hazai nemzetiséget is megjelölhetett a válaszadásnál, ezért a „klasszikus" megoszlást nem lehet vizsgálni. Az egyes népcsoportok „a nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben használt nyelv válaszok legalább egyike szerint" értendők. (...: adatvédelmi korlátok miatt nem közölhető adat)

7. kép: Az egykori Gerliczy-kastély



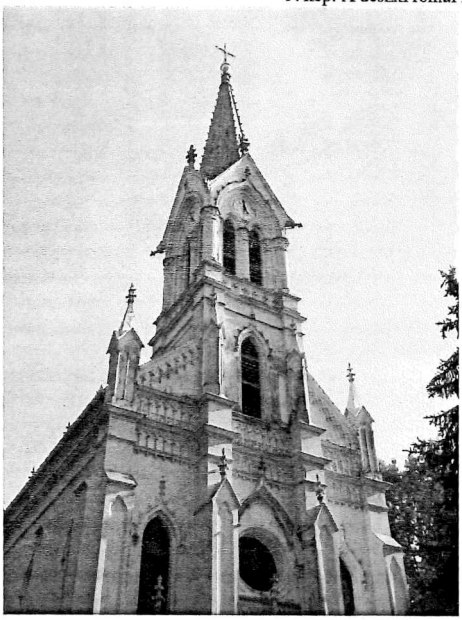
Forrás: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye. Magyar Elektronikus Könyvtár – Országos Széchenyi Könyvtár*: http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/14.html (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

8. kép: Az egykori Gerliczy-kastély napjainkban



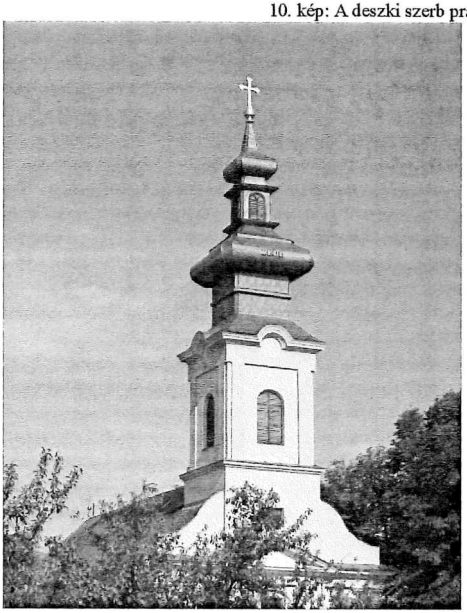
Forrás: *Deszk település honlapja*: http://deszk.hu/ourcauses/gerliczy-kastely-2/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

9. kép: A deszki római katolikus templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

10. kép: A deszki szerb pravoszláv templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 4. Egyházaskér

Egyházaskér (románul: Verbiţa, szerbül: Врбица/Vrbica) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délkeletre fekvő település.

A falu eredete az Árpád-korig nyúlik vissza. *„A Magyar Országos Levéltár mohácsi vész előtti gyűjteményében az 1247. évből származó latin nyelvű oklevelek „Eghazasker, Egyhazasker" névváltozatban emlegetik. A csanádi és az aradi káptalan 1247.02.9-i keltezésű oklevelében e templomos helység Egyházas-Kér néven szerepel. Ebből arra lehet következtetni, hogy szülőfalunk nevét két tagból képezhették. Nevének első tagja "Egyházas" azt jelenti, hogy a népvándorláskor már volt temploma, a „Kér" pedig, hogy a Kér törzsbeliek ősi települése itt helyezkedett el." - írja Prof.dr. Egyházaskéri Böngyik Árpád, a faluról kiadott monográfiájában.*[40]

A település a török hódoltság idején elpusztulhatott, mert falut 1789-ben Szegedről és a város környékéről származó 41 magyar lakossal telepítették. A helység földesura 1848-ig a Marczibányi család volt. Eredeti neve *„Verbicza"* volt, jelenlegi magyar nevét csak 1888-ban nyerte.[41]

Fényes Elek szerint: *„Verbicza, Torontál vm. népes magyar puszta, Csókához nem messze: 57 házzal, 486 kath. lak., s dohánytermesztéssel. F. u. Marczibányi."*[42]

Egyházaskér a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

22. táblázat: Egyházaskér kisközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	630	594	–	1	1	–	3[43]		31[44]
1890	848	845	–	–	–	–	–	2	1
1900	845	829	8	–	–	–	–	1	7
1910	861	837	1	–	1	–	–	21	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A falu magyar lakosai a római katolikus felekezethez tartoznak. A római katolikus imaház 1847-ben már állt, de a római katolikus templom építésére még közel egy évszázadot várni kellett. A *„Keresztelő Szent János"* tiszteletére felszentelt római katolikus templomot 1938-ban kezdték építeni és 1939-ben szentelték fel. Ünnepnapját június 24-én tartják. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg nem önálló plébánia, Oroszlámos leányegyháza.[45]

---

[40] *A Csókai Község honlapja*: http://www.coka.rs/hu/telepulesek/vrbica.php (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.), *Tájékoztató, Egyházaskér. Tartományi Kisebbségi Minisztérium – Egyházaskér Helyi Közösség.* Verbica, 2007., 1. p.

[41] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 45-46. pp.

[42] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 291. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 404. p.

[43] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[44] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[45] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/oroszlamos/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.), ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Kiadó. Tóthfalu, 1993. 232-234. pp.

23. táblázat: Egyházaskér kisközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	630	623	1	3	–	–	3
1890	848	785	1	–	61	–	1
1900	845	794	–	–	42	3	6
1910	861	785	23	–	33	4	16

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

24. táblázat: Egyházaskér etnikai adatai (1921–2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	1 214	Nincs adat.						
1953	1 363	1 260	Nincs adat.	1	–	3	87	Nincs adat.
1961	1 220	1 162	Nincs adat.			8	41	Nincs adat.
1971	988	930	Nincs adat.			4	42	Nincs adat.
1981	654	635	Nincs adat.			4	11	Nincs adat.
1991	548	512	1	1	–	2	6	26
2002	404	372	–	–	–	4	11	17
2011	238	214	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	14	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

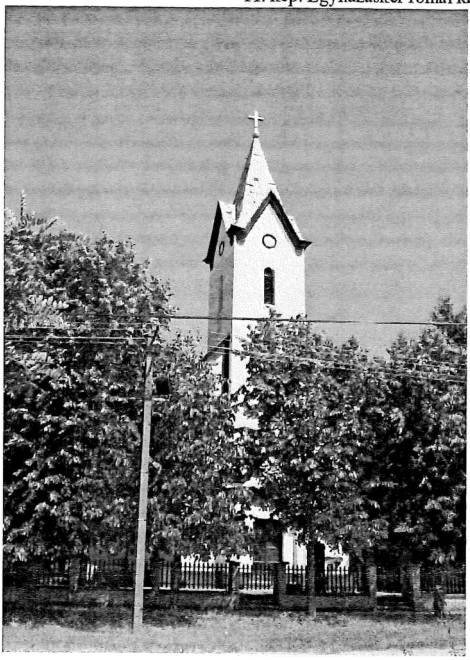
Egyházaskérről szomorú sorokat közöl a helyi tájékoztató kiadvány: *„Napjainkban Egyházaskérnek nincs még 280 lakosa sem. A könnyebb megélhetés, a gyerekek iskoláztatása, a rossz összeköttetés miatt, mind több fiatal házaspár költözik el szülőfalunkból. Ma már a fokhagyma sem biztosít elég jövedelmet. Mi, itt élők, mi akik maradni szeretnénk, azon fáradozunk, hogy ne válhasson valóra az a vízió, amelyet ft. Bogdán József, falunk plébánosa vázolt egyik költeményében: „Kérded mi újság Egyházaskéren? Egyházaskéren egy ház, majd egy sem."*[46] Továbbá *„aki ismeretlenül érkezik (igencsak rázós úton) Egyházaskérre, ebbe a román határ menti észak-bánáti falucskába, utcáiból, házaiból ítélve aligha gondolná, hogy mindössze százhetvenlelket számlál az aprócska település. Inkább gondolna ezerkét-háromszázra, mint amennyien a múlt század hatvanas-hetvenes éveiben éltek itt, hogy utána – épp a viszonylagos jólét idején – a városok felé, különösen Szabadkára vagy külföldre vegyék az irányt."*[47]

E könyv írója, sajnos, csak megerősítheti Bogdán atya előbbiekben közölt szavait. Hiába lakja dolgos, magyar nép Egyházaskér települést. Az elvándorlás az elmúlt évtizedben fokozódott, erről tájékoztat bennünket a faluban álló, egyre több üres lakóház. A kerteket egyre kevesebb helyen művelik, ahol a gaz lassan felver mindent. Az üresen álló házak egyre rosszabb állapotban vannak, valamelyik már össze is dőlt. A falu sorsát a trianoni békeszerződés határozta meg, perifériára került; a vasút Oroszlámos és Nagykikinda között az 1960-as években megszűnt. Munkalehetőség, illetve szellemi élet – főképp Bogdán József atya Fehértemplomba (Бела Црква/Bela Crkva) történő áthelyezése (2014) óta – nincs, a gyermekszám fogy és vele együtt a helyi magyarság reménye is.

[46] *Tájékoztató, Egyházaskér. Tartományi Kisebbségi Minisztérium – Egyházaskér Helyi Közösség.* Verbica, 2007. 1. p.

[47] FODOR ISTVÁN: *Egyházaskér. Legalább bíznak vagy reménykednek a jövőben.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016. 65-68. pp.

11. kép: Egyházaskér római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

12. kép: Kálmány Lajos (1852-1919) pap, néprajzkutató emléktáblája (2012)



Forrás: Saját fénykép.

Feketető (németül: Tschernabara, szerbül: Црна Бара/Crna Bara) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délkeletre fekvő település.

A falut a 19. század első felében a Marczibányi-család telepítette és a helység a család csókai uradalmához tartozott. Földesura 1848-ig Marczibányi Lőrincz volt. A falu jelenlegi nevét csak 1888-ban nyerte.[48]

Fényes Elek (1807-1876), a neves statisztikus a következőket közölte a faluról: *„Czernobara, rácz-magyar falu, Torontál vmegyében, nem messze Csókához: 128 kath., 530 n. e. óhitű, 2 zsidó lak., óhitű anyatemplommal, 38 5/8 egész telekkel. F. u. a Marczibányi család."*[49]

Feketető a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

25. táblázat: Feketető nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[50]	705	124	179	–	2	–	358		5+37
1890	897	311	169	–	2	–	–	409	6
1900	1 019	423	155	–	8	–	–	433	–
1910	1 101	483	167	1	29	–	–	416	5

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A magyarság a római katolikus felekezethez tartozik. A település első imaházát még 1852-ben építették, majd 1871-ben kiszélesítették. A római katolikus templomot 1976-ban, közadakozásból építették, amelyet még ebben az évben *„Szent Vendel apát"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját október 20-án tartják. Liturgikus nyelve a magyar. Jelenleg nem önálló plébánia, hanem Csóka leányegyháza.[51]

A szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Szerb ortodox templomukat 1847-ben építették és *„Szent Száva"* (*„Свети Сава"/„Svetog Save"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját május 19-én tartják.[52]

26. táblázat: Feketető nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	705	303	387	–	–	14	1
1890	897	442	418	30	–	4	3
1900	1 019	519	439	1	54	3	3
1910	1 101	597	452	2	41	7	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

[48] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 46. p.

[49] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. I. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 234. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 400. p.

[50] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb hazai anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[51] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/csoka/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 7.)

[52] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/crna-bara/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 7.)

27. táblázat: Feketető etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	1 064	Nincs adat.						
1953	1 501	994	Nincs adat.	–	–	1	480	Nincs adat.
1961	950	400	Nincs adat.			3	538	Nincs adat.
1971	823	474	Nincs adat.			5	327	Nincs adat.
1981	678	334	Nincs adat.			9	265	Nincs adat.
1991	595	298	–	3	–	7	208	79
2002	568	267	–	3	1	9	235	53
2011[53]	437	168	Nincs adat.	3	Nincs adat.	6	198	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 7.)

A falunak saját bevételi forrásai nincsenek, elsősorban a Csókai község költségvetéséből és pályázatokon tud pénzhez jutni. Fehér Rózsa cikkéből, mely a Magyar Szó által kiadott riportkönyvben jelent meg a következő sorokat érdemes közölni a falu jelenlegi helyzetről:

„Nerandžić Gabriella a helyi közösség tanácsának elnökhelyettese, vele már Feketetón beszélgetünk: Feketetón a lakosság aránya nagyjából fele-fele, és harmóniában élünk egymással. A környékbeli falvakhoz képest itt a legtöbb a vegyes házasság, de mindannyian beszéljük mindkét nyelvet. Én is vegyes házasságban élek, de a gyerekeim perfektül beszélnek magyarul – mondja. Az iskolában nyolc magyar és öt szerb alsós diák tanul külön, összevont tagozatokon, és hét óvodás vegyes csoportba jár, de ott csak egy szerb gyerek van. Jövőre nyolc vagy kilenc óvodás lesz Feketetón. Orvos hetente kétszer, posta hetente háromszor jön a faluba, katolikus misére pedig minden második héten mehetnek a hívők. Működik a faluban otthonápolási szolgálat, amire nagy szükség van, mivel sok az idős nyugdíjas. Határzóna, elhanyagolt vidék vagyunk, könnyű megfeledkezni rólunk. Megszokja ezt az ember. A szövetkezet felszámolása nagy csapás volt a falura, de az utolsó két évben különösen sokan mentek el innen, úgy húsz ház áll üresen. Előfordul, hogy idealista elképzeléssel ideköltözik valaki, de aztán csalódottan el is megy. Legutóbb fél évet bírt ki itt egy nő – mondja Gabriella."[54]

Az előbbiekben elhangzottakhoz kapcsolódó – magyar szempontból – szomorú mementó, hogy a 2011. évi szerbiai népszámlálás már szerb nemzetiségi többséget mutatott ki a településen. Habár a szerbség még csak 45,3%-os – relatív – nemzetiségi többséget képvisel a faluban, szemben a magyarság 38,4%-ával. Azonban a jövőbeli „trendet", vagyis a magyarság számbeli fogyását jelzik a statisztikai adatok. A statisztikai adatokból jól látható, hogy az egykori Törökkanizsai járás (korábban) magyar többségű településeit, illetve magyarságát miként tizedeli a „fehér pestis", azaz a népességfogyás.

[53] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

[54] FEHÉR RÓZSA: *Feketető. „Elhanyagolt vidék vagyunk".* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben II. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2017. 55-58. pp.

13. kép: A római katolikus templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

14. kép: A szerb ortodox templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

Gyála (románul: Giala, illetve Ghiala, szerbül: Ђала/Đala) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északra fekvő település.

A középkorban két települést is Gyálának neveztek, úgymint *„Nagy-Gyála"* (a mai falu helyén), valamint (a mai falu mellett) *„Kis-Gyála"*.

„Kis-Gyála" feltehetően a 15. század első felében keletkezett. Az 1557/1558. évi török összeírás szerint 16 magyar jobbágy lakta. A helység 1582-ben még lakott hely volt, de csakhamar elnéptelenedett. Ezt követően már nincs róla adat.[55]

A mai Gyála helyén a középkorban *„Nagy-Gyála"* feküdt. E helységről a 15. század elejétől kezdve vannak adatok. Az 1557/1558-as török összeírás 10 adóköteles házat írt össze a településen, ahol magyarok éltek. A 16. század második felében, 1582-ben még két magyar lakosa volt, akik juhtenyésztéssel foglalkoztak. A helység a 16. század végére a helység teljesen elpusztult, illetve elnéptelenedett. A 17. század elején, 1622 körül, szerb lakosok szállták meg. A törökök kiűzése után a falu népessége ismét gyarapodni kezdett és 1717-ben már 35 lakott házból állt. Gyálát a pozsonyi kamara 1783-ben 25 évre bérbe adta Szeged városának.[56]

Vályi András a 18. század végén az alábbiakat közölte a településről: *„Gyála. Rátz, és kevés számú, magyar falu Torontal Vármegyében, birtokosa Szeged Városa, lakosai katolikusok, a' rátzok pedig ó hitűek, fekszik Söreghez, Szegedhez, és Szent Iványhoz nem meszsze, hozzá tartoznak, a' Térvári dohány kertészek, négy nyomásbéli határja térséges, és jó, gabonát, kukoritzát, lent, kendert termesztenek, erdejek nints, de nádgyok, és gyékénnyek van, a' Tiszának ki áradásakor halászattyok is, sertésekkel, szarvas marhákkal bővelkednek, juhok is elég van, első Osztálybéli."*[57]

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején, 1849. március 26-án Igmándy őrnagy 1 500 honvéddel 2 500 szerb felkelőt vert meg Gyála mellett.[58]

Fényes Elek a következőket írta a faluról: *„Gyála, rácz falu, Torontál vármegyében, Szegedhez délre 1 3/4 mfdnyire: 120 kath., 1712 n. e. óhitü, 6 zsidó lak., óhitü anyatemplommal, sok réttel és legelővel, 107 7/8 egész jobbágytelekkel. Óhitü rácz lakosai magyarul is beszélnek. F. u. a kamara."*[59]

Gyála a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság részévé vált. A Tisza folyó – Gyálánál – országhatár lett, ezért Gyála belterülete, tehát maga a település a délszlávokhoz került, a Tiszán inneni Nagyrét nevű külterület (Fehérpart, Szilágy, Lúdvár) pedig Magyarországnál maradt.[60]

---

[55] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 49-50. pp.

[56] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 49-50. pp.

[57] VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országnak leírása, II. kötet, A Királyi Universitásnak betűivel.* Buda, 1796. Internetes elérhetőség: http://www.fszek.hu/digitdoc/valyi/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 8.)

[58] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 49-50. pp.

[59] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851, 62. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona, Pest, 1839, 400. p.

[60] *„A 20. század elején több major is épült a mai Gyálarét területén: Fehérpart, Szilágy, Ludvár. A falut és a rétet a trianoni határ végképp kettévágta. A rétet a földosztással felparcellázták, majd a Szilágyimajor helyén szegedi és környékbeli szegényparasztok és munkások új falut alapítottak, Újgyála néven. Mai nevét 1950-ben kapta a település, amely 1973 óta tartozik Szegedhez."* R. TÓTH GÁBOR: *Kastélyból lett falu.* 2007. október 20. *Délmagyar.hu*: https://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/kastelybol_lett_falu/2035244/ (Letöltés ideje: 2019. július 2.)

28. táblázat: Gyála nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	2 465	342	56	6	8	–	1 946[61]		2+105[62]
1890	2 823	427	41	7	5	–	–	2 342	1
1900	2 898	515	40	3	3	–	1	2 334	2
1910	2 782	468	17	4	8	1	1	2 283	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A település szerb lakói a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1794-ben építették és *„Szent Arkangyalok"* (*„Szent Gábriel"*) (*„Саборa Свемих Архангела"*/*„Sabora Svetih Arhangela"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját július 26-án tartják. A templom ikonosztázát Dusan Aleksić 1894-ben készítette.[63] A falu temetőjében, közvetlenül az Ókeresztúrra (Szerbkeresztúrra) vezető út mellett egy kisebb ortodox kápolna is található.

29. táblázat: Gyála nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 465	387	2 041	4	–	33	–
1890	2 823	438	2 327	6	11	27	14
1900	2 898	506	2 348	–	13	31	–
1910	2 782	435	2 295	21	10	19	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

30. táblázat: Gyála etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	1 823	Nincs adat.						
1953	1 761	241	Nincs adat.	–	–	2	1 491	Nincs adat.
1961	1 723	231	Nincs adat.			18	1 451	Nincs adat.
1971	1 578	197	Nincs adat.			20	1 326	Nincs adat.
1981	1 325	167	Nincs adat.			15	1 031	Nincs adat.
1991	1 072	127	–	–	1	8	852	84
2002	1 004	99	–	–	1	9	804	91
2011[64]	796	73	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	3	569	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 8.)

---

[61] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[62] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte. Gyála esetében az első érték (2 fő) az egyéb hazai (1 fő) és az egyéb külföldi (1 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

[63] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/djala/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 8.)

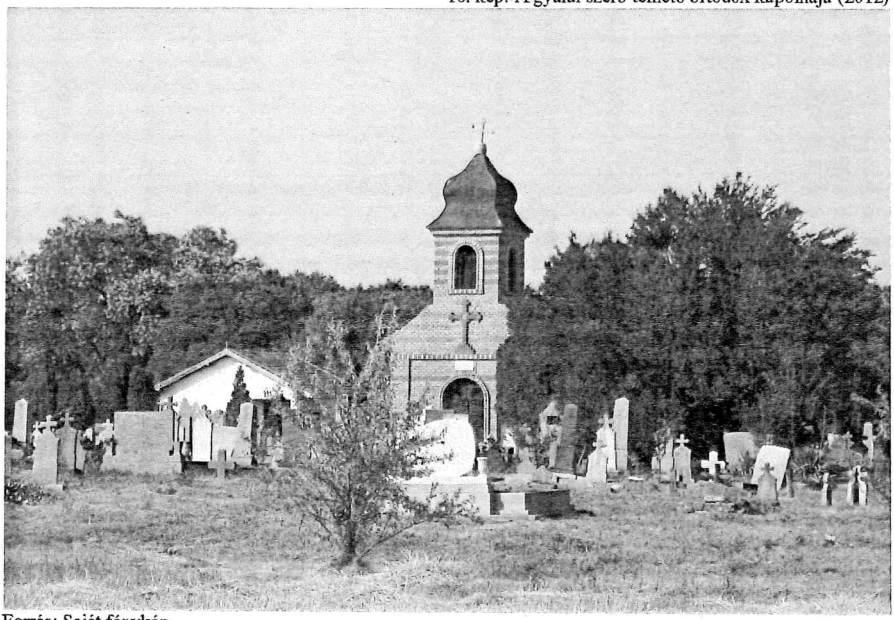
[64] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

15. kép: Gyála szerb pravoszláv temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

16. kép: A gyálai szerb temető ortodox kápolnája (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 7. Hódegyháza

Hódegyháza (románul: Iosefova, szerbül: Јазово/Jazovo) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délre fekvő település.

A falu középkori eredetű; a 14. században már létezett. Területén állt egykor *„Hódpuszta"*. Később – amikor a templomot és a falut felépítették – lett a helység neve *„Hódegyháza"*.

A magyarok lakta falu a török hódoltság kezdetén szerb településsé vált, mivel a magyarság a törökök elől elmenekült és a helyükre szerbek telepedtek le.

Az 1557/1558. évi török defterek szerint már csak 14 lakóháza volt, amelyekben szerbek éltek. Lakosai a hódoltság alatt leginkább állattartással, pásztorkodással foglalkoztak; 1582-ben három juhásznak 560 jószága volt. A szerbek a helység régi nevét *„Hodity"*-ra, majd *„Hodics"*-ra változtatták.

A 17. században a település elnéptelenedhetett, mert a Temesi Bánság (*„Temescher Banat"*) szervezésekor már csak puszta volt.

A temesvári igazgatóság 1760-ban szerződéses községet létesített itt szegedi és a város környéki magyarok számára.

A falut 1816-ban Habsburg József (1776-1847) nádor vette meg a kincstártól, majd 1833 és 1844 között a községet – a szintén Torontál vármegyei – Akács, Nagy- és Kis-Bikács községbeli lakosokkal gyarapította. Az előbbiekben említett helységek közül Akács és Kis-Bikács idővel megszűnt.[65]

Fényes Elek az alábbiakat írta a településről: *„Hodics és Jászova, magyar helyek, Torontál vmegyében, a tisza szent-miklósi uradalomban: 164 házzal, 1364 kath. lak., kik dohánytermesztők. F. u. a nádor József ő cs. k. főherczegsége örök."*[66]

Hódegyháza a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

31. táblázat: Hódegyháza nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	1 422	1 339	6	–	–	–	2[67]		75[68]
1890	1 363	1 320	13	–	–	–	–	8	22
1900	1 733	1 718	6	–	–	–	–	9	–
1910	1 848	1 832	–	–	3	–	–	2	11

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A magyarok szinte kizárólagosan a római katolikus egyházhoz tartoznak. A római katolikus templomot 1900-ban építették és *„Szent Mihály főangyal"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját szeptember 29-én tartják. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg önálló plébánia.[69]

---

[65] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 56. p.

[66] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 111. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 402. p.

[67] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[68] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[69] ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Kiadó. Tóthfalu, 1993. 264-267. pp.

32. táblázat: Hódegyháza nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1 422	1 415	1	–	–	6	–
1890	1 363	1 337	8	–	1	8	9
1900	1 733	1 693	13	–	2	15	10
1910	1 848	1 834	5	–	–	9	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

33. táblázat: Hódegyháza etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	1 861	Nincs adat.						
1953	1 887	1 879	Nincs adat.	3	–	–	3	Nincs adat.
1961	1 729	1 702	Nincs adat.			4	20	Nincs adat.
1971	1 625	1 600	Nincs adat.			3	13	Nincs adat.
1981	1 261	1 234	Nincs adat.			1	9	Nincs adat.
1991	1 118	1 071	–	–	–	1	8	38
2002	978	832	–	–	–	3	92	51
2011	742	654	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	62	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

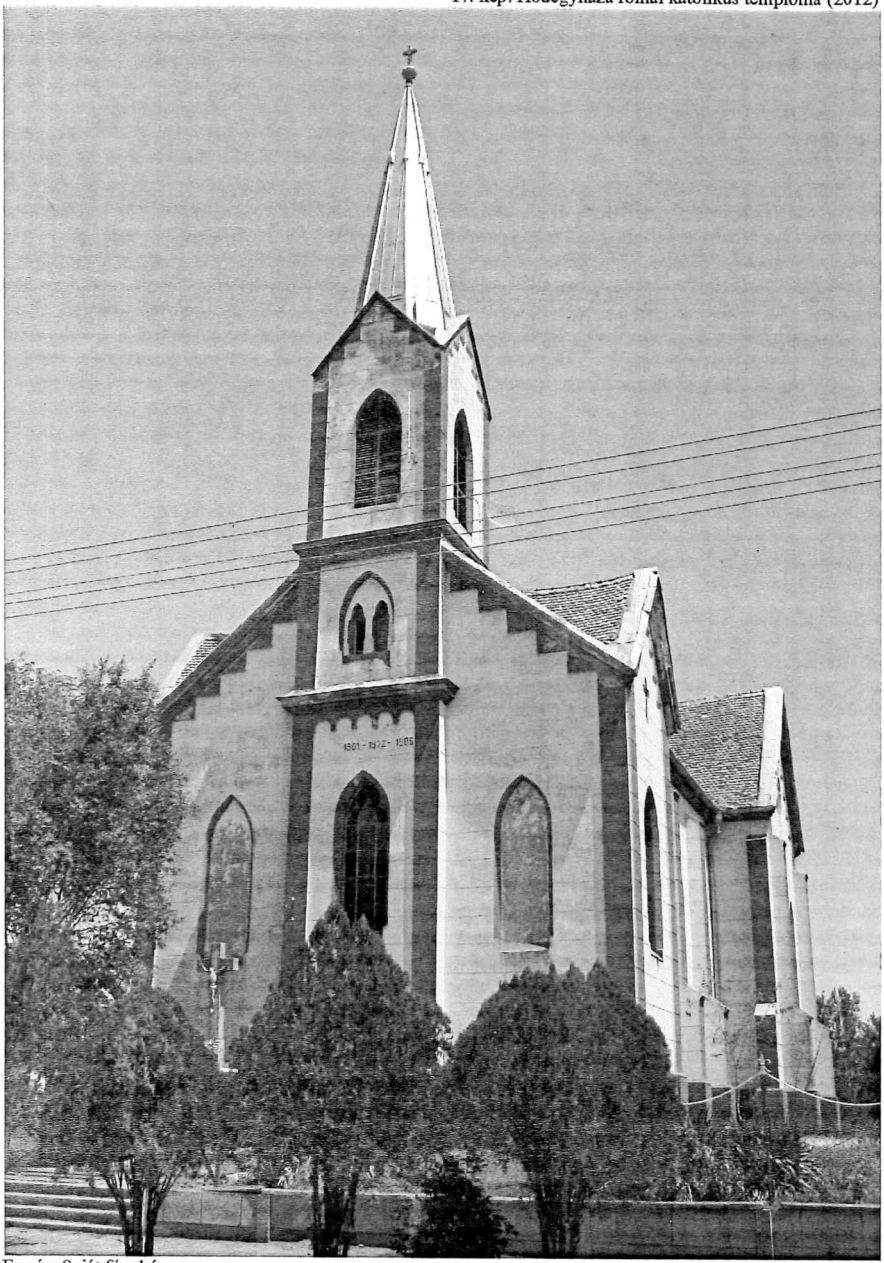
Hódegyháza magyarság jobbára a mezőgazdaságból él. A hagyma, a paprika termesztése és korábban gyógynövényként a kamillát is gyűjtötték a helybeliek.

Az állattartás tekintetében a juh- és a szarvasmarha dominál, de a sertéshízlalás is jelentős. Gergely József a következőket írta a falu mindennapjairól:

„A faluban, helyben munkalehetőség gyakorlatilag nincs, a szövetkezet csődbe ment a húsgyárral együtt, a saját földjeit eladta, az állami földeket pedig évente bérbe adják. Több halastó is van a falu körül, de alig tíz-egynéhány helybeli személyt foglalkoztatnak minimálbérért. A faluból többen ingáznak vidékre dolgozni, a csókai Makval gyógynövény-feldolgozóba, egy SILOS építőipari cégbe stb. Számunkra, itt maradók számára a földművelés és jószágtartás maradt, akinek nincs földje, az viszont nagyon nehezen teremti elő a mindennapit." [...] *„A tavaly augusztusban a falunap alkalmával hangzott el, hogy az elmúlt két évben mintegy félszázan költöztek el a faluból, vagy távoztak az élők sorából. A munkaképes korosztályból tömegesen fognak vándorbotot megélhetés reményében. A lakosságának az egyik fele elöregedett, a másik része pedig még túl fiatal. Évente mindössze 2-3 újszülöttet anyakönyveznek, viszont az elhalálozások száma meghaladja a húszat. Ennek látszólag ellentmond a tény, hogy négy olyan nagycsalád él a faluban, amelyben összesen 21 gyereket nevelnek igencsak szerény, mondhatni szegényes körülmények között, a családfőknek nincs állandó munkája, napszámból tengődnek. Nemrégiben költözött el egy másik hatgyerekes család Oromhegyesre."* [...] *„A múlt század második harmadában még hatszáz lakott házat tartottunk nyilván. A nyolcvanas évekig fejlődött Hódegyháza, de azután jöttek a kilencvenes évek és minden a visszájára fordult. Jelenleg 540 nagykorú és 110 kiskorú lakosa van a falunak. A lakott házak száma 265, és több mint száz ház romos állapotban van. Sok épületet bontottak le az elmúlt évtizedekben."*[70]

[70] GERGELY JENŐ: *Hódegyháza. Száz ház romos állapotban.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben II. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2017. 71-74. pp.

17. kép: Hódegyháza római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 8. Józseffalva

Józseffalva, illetve Torontáljózseffalva, Jozefova (németül: Josephdorf vagy Josefowa, szerbül: Обилићево/Obilićevo) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délre fekvő település.

A falu az ún. *„Nagykikindai Kiváltságos Kerület"* az egyik legfiatalabb települése volt. Nevét Mária Terézia uralkodónő (1740-1780) fia és utódja, a későbbi II. József, a „kalapos király" (1780-1790) után kapta. A települést 1753. március 31-én alapították. Első lakói a megszüntetett Tiszai és Marosi Határőrvidékről elvándorolt szerbek voltak.

Vályi András az alábbiakat írta a településről: *„Jozsefove. Rátz falu Torontál Vármegyében. Földesura a Királyi Kamara, lakosai óhitűek, fekszik a Tisza mellett, Szanádhoz, és Török Kanizsához nem messze, s a privilegiált Nagy Kikindai kerülethez tartozik, határa 4 fordulóra van osztva, földje térséges, és kövér marhákkal bővelkedik, erdeje nincs, szőleje kevés, halászatja is van, piaca Szegeden, nádja jó van."*[71]

Törökkanizsa, valamint más, magyar falvak közelsége a következő időszakban eredményezett némi magyar bevándorlást, amelyről már – közel fél évszázaddal később – Fényes Elek „geográfiai szótárában" is az alábbiakat írta: *„Josephova, rácz-magyar falu, Torontál vármegyében, a kikindai szabad kerületben, Török-Kanizsához közel a Tisza mellett: 180 katolikus, 2 református, 1092 nem egyesült óhitű, 20 zsidó lakossal, óhitű anyatemplommal, 64 egész telekkel. Földesura a kamara."*[72] A település az ún. *„Nagykikindai Kiváltságos Kerület"* megszűnése után a történelmi Torontál vármegye Törökkanizsai járásának települése lett.

Reiszig Ede az alábbiakat közölte a faluról: *„Józseffalva, azelőtt Torontál-Józseffalva, a Tisza mellett fekvő nagyközség. Házainak száma 433, lakosaié 3120, kik közül 1920-an római katolikus magyarok és 1200-an görögkeleti szerbek. Postája, távírója és vasúti állomása Törökkanizsa."*[73]

Józseffalva a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

A második világháború végén, 1945-ben Józseffalvát a közvetlenül mellette fekvő Törökkanizsa településsel egyesítették. Napjainkban is Törökkanizsa része.

34. táblázat: Józseffalva nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	2 062	898	56	1	10	–	1 012[74]		8+77[75]
1890	2 273	1 166	49	–	2	–	–	1 053	3
1900	2 429	1 285	27	1	1	–	1	1 112	2
1910	2 967	1 653	33	9	1	–	1	1 259	11

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

---

[71] VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országnak leírása, II. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Internetes elérhetőség: http://www.arcanum.hu/fszek/lpext.dll/?f=templates&fn=main-h.htm&2.0 (Letöltés ideje: 2014. október 31.)

[72] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 159. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 400. p.

[73] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 58. p.

[74] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[75] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte. Józseffalva esetében az első érték (8 fő) az egyéb hazai (5 fő) és az egyéb külföldi (3 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

A Borovszky-féle Torontál vármegyéről szóló monográfia nem szól róla, de a Józseffalván élt jelentős számú római katolikus hívő a Törökkanizsán álló, *„Sárkányölő Szent György"* vértanú tiszteletére felszentelt templomot használta, mivel a településen római katolikus templom nem volt.

A szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1852 és 1853 között építették és 1854-ben *„Szent Arkangyalok"* (*„Szent Gábriel"*) (*„Саборa Свемих Архангела"/„Sabora Svetih Arhangela"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját július 26-án tartják. A templom ikonosztázát Nikola Aleksić 1855 és 1860 között, továbbá Stevan Todorović 1880-ban, illetve Spiro Bocarić 1911-ben készítette.[76]

35. táblázat: Józseffalva nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 062	916	1 069	8	3	66	–
1890	2 273	1 137	1 060	3	5	60	8
1900	2 429	1 231	1 111	2	15	62	8
1910	2 967	1 573	1 273	20	40	50	11

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

18. kép: A józseffalvi szerb pravoszláv templom tornya (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[76] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/obilicevo/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 8.)

II. 9. Kanizsamonostor

Kanizsamonostor (szerbül: Банатски Моноштор/Banatski Monoštor) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délkeletre fekvő település.

A falu a Csanád nemzetség ősi birtoka volt, amely nemzetség itt monostort is alapított. Erről az egykori monostorról nyerte el helység a mai nevét. A települést régebben is a *„Kanizsamonostor"*, illetve *„Monostoros-Kanizsa"* nevekkel illeték. Első ízben 1231-ből van adatunk az itteni monostorról. A helység az 1557/1558-as török defterek szerint már a török hódoltsághoz területéhez tartozott. Ekkor a helység 15 lakóházból állt és lakosai már szerbek voltak. A 16. század végén, 1582-ben már csak öt szerb pásztor lakott a faluban. Rövid idő múlva azonban a község teljesen elnéptelenedett. Újjáalapítására hosszú ideig kellett várni, mivel az csak a 18. század végén következett be. Marczibányi Lajos 1782 körül szegedi és a város környékéről származó magyar kertészeket telepített ide és az új helység számára, a régi, elpusztult falutól délkeletre, az Aranka-csatorna közelében (szerbül: Златица/Zlatica, románul: Aranca) jelölte ki a helyet.[77]

Fényes Elek a következőket írta Kanizsamonostorról: *„Monostor, magyar hely, Torontál vmegyében, Csókához 1 mfdnyire: 44 házzal, 366 kath. lak., dohány termesztéssel. F. u. a Marczibányi család. Ut. p. Uj-Kanisa."*[78]

Kanizsamonostor a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

36. táblázat: Kanizsamonostor kisközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[79]	486	450	6	–	–	–	2		11+17
1890	401	390	1	–	–	–	–	9	1
1900	327	327	–	–	–	–	–	–	–
1910	329	304	4	–	–	–	–	21	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A magyarok a római katolikus egyházhoz tartoznak. Római katolikus templomukat 1961-ben építették ezt megelőzően az iskola tantermét használták imaházként. A templomot *„Szent Illés próféta"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját július 20-án tartják. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg nem önálló plébánia, Csóka leányegyháza.[80]

37. táblázat: Kanizsamonostor kisközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	486	479	1	–	1	5	–
1890	401	387	9	–	1	4	–
1900	327	250	–	–	73	–	4
1910	329	244	22	–	61	–	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

[77] Reiszig Ede: *Torontál vármegye községei.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 59. p.

[78] Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. III. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 141. p., Fényes Elek: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 402. p.

[79] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb hazai anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[80] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/csoka/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.), Erős Lajos (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Kiadó. Tóthfalu, 1993. 278-280. pp.

38. táblázat: Kanizsamonostor etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	460	Nincs adat.						
1953	476	Feketető adataiban						
1961	352	334	Nincs adat.			–	14	Nincs adat.
1971	273	270	Nincs adat.			–	–	Nincs adat.
1981	202	200	Nincs adat.			–	1	Nincs adat.
1991	152	152	–	–	–	–	–	–
2002	135	128	–	–	–	1	6	–
2011[81]	102	96	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	5	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

Fehér Rózsa újságcikke, amely a Magyar Szó hasábjain jelent meg, a következőket közli a faluról: *„A házak fele üresen áll Kanizsamonostoron." [...] „A falunak jelenleg egy iskolás és egy középiskolás diákja van, ők már nagy valószínűséggel nem fognak visszatérni a szülőfalujukba, mert a családi gazdaságok nem tudják eltartani őket. 30–40 évvel ezelőtt ez a falu olyan erős volt gazdaságilag, hogy a volt Jugoszláviában csaknem kétmillió ember vöröshagyma-szükségletét meg tudta termelni. A falu lakosainak egy része Makó környékéről származik, az 1800-as évek betelepítésekor ők hozták magukkal a hagymatermesztés tudását és szeretetét, amit az itt élők is átvettek."*[82] **Mára ez a múlté.**

19. kép: Kanizsamonostor római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[81] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

[82] FEHÉR RÓZSA: *Feketető. „Elhanyagolt vidék vagyunk".* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben II. Riportkönyv*. Magyar Szó. Újvidék, 2017. 55-58. pp.

II. 10. Klárafalva

Klárafalva a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északkeletre fekvő település.

A falu nevét az *„Assisi Szent Klára"* tiszteletére felszentelt templomáról kapta. A település a középkorban már létezett, azonban az 1550-1552 közötti török hadjáratok idején elpusztult, népessége kiveszett. A török hódoltság időszakában a kiszomboriak használták földjét, később Szőreghez tartozott. A csanádi tiszttartóság 1777-ben megengedte, hogy Új-Csanádról magyar dohánykertészek telepedjenek le a pusztára. Jobbára ezeknek a lakosoknak az utódai a mai helység lakosai. Klárafalvát Deszkkel együtt – 1801-ben – báró Gerliczy Ferenc vásárolta meg.[83] Fényes Elek „geographiai szótárában" az alábbiakat írta a faluról: *„Klárafalva, Torontál v. magyar népes puszta, a Maros mellékén: 30 házzal, 234 lak., dohánytermesztéssel. F. u. b. Gerliczy. Ut. p. Szeged."*[84]

Klárafalva a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően Magyarország része maradt. A helység *„1918 novemberétől 1921 augusztusáig szerb megszállás alatt volt. 1924-től Csanád-Arad-Torontál közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyéhez tartozott. 1945-től Csanád, 1950 óta Csongrád megye része. 1928-ban fölparcellázták a deszki uradalmat. Utána különösen nehézzé vált a faluban a megélhetés. A lakosság többsége nincstelen és törpebirtokos paraszt volt."*[85]

39. táblázat: Klárafalva kisközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	333	322	–	–	–	–	–[86]		11[87]
1890	430	424	6	–	–	–	–	–	–
1900	554	550	3	–	–	–	–	1	–
1910	570	566	4	–	–	–	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A település magyar lakói jobbára a római katolikus felekezethez tartoznak. A *„Szent Kereszt felmagasztálása"* tiszteletére épült római katolikus templomot 1935-ben építették. Ünnepnapját szeptember 14-én tartják.

40. táblázat: Klárafalva kisközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	333	332	1	–	–	–	–
1890	430	427	–	–	1	2	–
1900	554	536	1	–	13	3	1
1910	570	564	–	1	4	–	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

---

[83] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest. 1912. 69. p.

[84] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 228. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 402. p.

[85] *Csongrád megye öröksége*: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/pages/CSMEE/Magyar/html/Klarafalva.html (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

[86] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[87] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

41. táblázat: Klárafalva etnikai adatai (1920-2011)[88]

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920a	583	578	3	–	1	–	–	1
1930a	599	594	3	1	–	–	–	1
1941a	597	585	3	2	1	1	4	1
1949n	646	645	–	–	–	1	–	–
1960n	569	568	–	–	–	1	–	–
1970	579	Nincs adat.						
1980n	553	553	–	–	–	–	–	–
1990n	509	509	–	–	–	–	–	–
2001	485	470	–	1	1	–	–	...
2011	473	435	...	–	...	–	8	...

Forrás: KSH, magyar népszámlálások. *Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870-2011, Országgyűlési Könyvtár*: http://mtatlki.ogyk.hu/ (Letöltés ideje: 2017. november 10.)

20. kép: Klárafalva római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[88] A 2001., illetve a 2011. évi népszámlálásnál önkéntes volt a válaszadás, továbbá az adatszolgáltató több hazai nemzetiséget is megjelölhetett a válaszadásnál, ezért a „klasszikus" megoszlást nem lehet vizsgálni. Az egyes népcsoportok „a nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben használt nyelv válaszok legalább egyike szerint" értendők. (...: adatvédelmi korlátok miatt nem közölhető adat)

II. 11. Kübekháza

Kübekháza (németül: „Kübekhausen", szerbül: „Кибекхаза"/„Kibekhaza") a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északkeletre fekvő település.

A falut 1844-ben telepítették és nevét a Magyar Királyi Udvari Kancellária egyik tanácsosától, gróf Kübeck Károlyról (1780-1855) kapta. A kancellária a szőregi királyi kincstári tiszttartóságot bízta meg a telepítési munkálatokkal, amelyek még 1843-ban kezdetüket vették. A telepítéskor kizárólag római katolikus magyarok kaptak letelepedési engedélyt, húszévi időtartamra. A telkek kiosztása a község végén felállított sátorban, sorshúzás útján történt. Az 1844. év tavaszán vették kezdetüket az építkezések. Idővel azután németek is költözködtek a helységbe.[89] A falu mellett fekvő *„Kisbébát"*, amely 1891-ig önálló község volt, ekkor hivatalosan önálló pusztai jelleggel Kübekházához csatolták.

Kübekházán 1855. április 11-én a árvíz, valamint 1855. augusztus havában és 1866 őszén kolerajárvány pusztított.

Kübekháza a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Magyarország része maradt.

„A világháború után 1918 novemberében bevonultak szerbek: Trianon a Maros-Tisza-szögét, tehát Kübekházát is Jugoszláviához csatolta. Így volt ez az 1921. évi búcsúig, Szent István napjáig. Az előző napon (1921. augusztus 19) a szerb impérium e terület kilenc községét (Kiszombor, Ferencszállás, Klárafalva. Deszk, Szőreg, Ő- és Új-Szentiván, Gyála,[90] Kübekháza), köztük Kübekházát visszaadta Magyarországnak. Ettől kezdve itt húzódik el a trianoni határ. Ebben némi változás történt, mert néhány év múlva (1924) Őbébát Jugoszlávia átengedte Romániának. Ettől fogva két határ - a jugoszláv és a román - vonul el, a község mellett: a tiszta magyar Rábé község, mely egyházilag a kübekházi plébániának volt fiókegyháza, jugoszláv területhez, Béba pedig, honnan áthallatszik a harangszó, Romániához került."[91]

42. táblázat: Kübekháza nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[92]	1 701	1 047	540	–	13	–	–[93]		1+100
1890	1 927	1 224	664	–	30	–	–	–	9
1900	1 699	1 059	599	–	37	–	–	–	4
1910	1 817	1 156	619	–	33	–	–	–	9

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A település magyar, valamint egykori német lakosai jobbára a római katolikus felekezethez tartoztak. Az *„I. (Szent) István magyar király"* tiszteletére felszentelt templomot 1879 és 1880 között építették. Ünnepnapját augusztus 20-án tartják. A liturgikus nyelv jelenleg a magyar.

---

[89] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 71. p.

[90] Ez esetben Gyála alatt, annak külterületét, Gyálarétet kell érteni. A jobbára szerbek által lakott Gyálát a trianoni békeszerződés a délszláv államhoz csatolta. Gyálarét napjainkban Szeged megyei jogú város része.

[91] JUHÁSZ KÁLMÁN: *A százéves Kübekháza. (1844-1944).* In: DR. EPERJESSY KÁLMÁN – ÁRVAI JÁNOS: *Csanád vármegyei Könyvtár 39.* 1944, 32. p.

[92] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb külföldi anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[93] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

43. táblázat: Kübekháza nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	1 701	1 682	13	–	–	6	–
1890	1 927	1 888	29	1	–	8	1
1900	1 699	1 658	36	–	–	4	1
1910	1 817	1 777	29	–	–	5	6

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

44. táblázat: Kübekháza etnikai adatai (1920-2011)[94]

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920a	1 821	1 216	581	–	7	–	–	17
1930a	1 984	1 405	563	–	1	–	–	15
1941a	2 007	1 488	500	–	1	–	–	18
1949n	1 913	1 911	–	–	1	–	1	–
1960n	1 809	1 798	1	–	1	–	–	9
1970	1 677	Nincs adat.						
1980n	1 617	1 617	–	–	–	–	–	–
1990n	1 455	1 454	–	–	–	–	1	–
2001	1 535	1 401	2	–	1	–	–	...
2011	1 463	1227	12	...	4	...	8	...

Forrás: KSH, magyar népszámlálások. *Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870-2011, Országgyűlési Könyvtár*: http://mtatkki.ogyk.hu/ (Letöltés ideje: 2017. november 10.)

„A dolgos, boldog békeidőknek – amikor helyi németek és magyarok egymás mellett békésen éltek – 1946-tal vége szakadt, ugyanis a falu felét kitevő svábokat elüldözték, akik „önszántukból" nem mentek azokat vagonokba pakolták és Németországba hurcolták. Száztíz családot szakított szét ekként a nagypolitikai gonoszság. Nekik állított a Párizsban élő egykori kübekházi Hódi István úr és az akkor még élő felesége Horkay Edit asszony emlékművet, amelyet őkirályi fensége Habsburg Ottó jelenlétében avattak fel 2000. március 15-én."[95]

„A település megsínylette a kommunista elnyomás évtizedeit. Az egykor polituros faluként emlegetett, a Dél-alföld egyik leggazdagabb és legtakarosabb településéből a legszegényebb faluvá sorvasztották a négy évtizedes egypártrendszer alatt azt, miközben a falu bejáratánál győzelmet sejtető robosztus diadalív hirdette, hogy „Kübekháza Termelőszövetkezeti Község"."[96]

Kübekháza a rendszerváltozást (1990) követően, de különösen 2002-től kezdett látványosan fejlődni, miután falu adósságát visszafizette a helyi önkormányzat. Ezt követően hosszú távú stratégiai fejlesztés kezdődött.

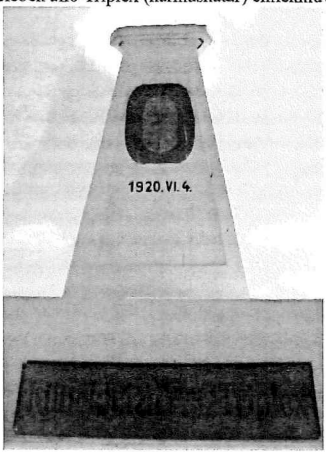
Napjainkban Kübekháza már nem egy poros, alföldi falu a „periférián", hanem egy rendezett, takaros település, ahová az utazónak érdemes ellátogatnia.

[94] A 2001., illetve a 2011. évi népszámlálásnál önkéntes volt a válaszadás, továbbá az adatszolgáltató több hazai nemzetiséget is megjelölhetett a válaszadásnál, ezért a „klasszikus" megoszlást nem lehet vizsgálni. Az egyes népcsoportok „a nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben használt nyelv válaszok legalább egyike szerint" értendők. (...: adatvédelmi korlátok miatt nem közölhető adat)

[95] *Kübekháza – a mi kis falunk weboldala*: http://www.kubekhaza.hu/index.php?page=mult_1944 (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

[96] *Kübekháza – a mi kis falunk weboldala*: http://www.kubekhaza.hu/index.php?page=mult_1944 (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

21. kép: A Kübekháza közelében álló Triplex (hármashatár) emlékművének magyarországi oldala (2012)



Forrás: Saját fénykép.

22. kép: Kübekháza római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 12. Magyarmajdány

Magyarmajdány (németül: Majdan, románul: Maidan Unguresc, szerbül: Мајдан/Majdan) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északkeletre fekvő település.

Magyarmajdány középkori eredetű falu, ahol akkoriban Oroszlámos monostora állt. A monostor pusztulása 1280 idejére tehető, feltehetően a kunok dúlták fel.

A falu a 16. század elején – 1536-ban – még jelentős település volt. Ekkortájt épült fel kőfalakkal megerősített kastélya, amelynek napjainkban nyomai sincsenek. A törökök 1550 szeptemberében szállták meg a települést. Ezt követően néhányszor gazdát cserélt a törökök és a magyarok között. Azonban 1557/1558-ban, a török defterek szerint már a Temesvári Vilajet része volt. A török adóösszeírások 45 magyar családfőt írtak össze a faluban. Később, 1582-ben még kilenc magyar pásztor lakta. Amikor a magyarság innen kiveszett, szerbek telepedtek ide.

A falu 17. század végén elpusztult, de csakhamar új települők érkeztek és a helység régi magyar neve helyett a török *„Majdán"* név terjedt el, mely *„piacot"* jelent.[97]

A csanádi tiszttartói hivatal 1773-ban Magyarmajdányba dohánytermelő magyarokat telepített a Kunságból, Szegedről és Hódmezővásárhelyről.[98]

Fényes Elek szerint: *„Majdán, magyar hely, Torontál vmegyében, a bébai uradalomban: 41 házzal, 684 kath., 4 zsidó lak., dohánytermesztéssel, szép fekvésü szőlőkkel. F. u. gr. Batthyáni. Ut. p. Szeged."*[99]

Magyarmajdány a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

45. táblázat: Magyarmajdány kisközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[100]	796	728	14	–	10	–	–		11+33
1890	715	700	12	1	–	–	–	1	1
1900	703	700	3	–	–	–	–	–	–
1910	758	747	3	–	2	–	–	6	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A magyarság a római katolikus felekezethez tartozik. A római katolikus imaházat 1912-ben építették, illetve alakították át egy polgári lakóházból. Védőszentje a *„Magyarok Nagyasszonya"*. Ünnepnapját október 8-án tartják. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg nem önálló plébánia, Oroszlámos leányegyháza.[101]

---

[97] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 73-74. pp.

[98] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 73-74. pp.

[99] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. III. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 58. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 402. p.

[100] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb hazai anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[101] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/oroszlamos/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.), ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Kiadó. Tóthfalu, 1993. 314-316. pp.

46. táblázat: Magyarmajdány kisközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	796	767	18	–	6	4	1
1890	715	692	–	–	14	8	1
1900	703	677	–	–	13	11	2
1910	758	732	8	1	9	6	2

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

47. táblázat: Magyarmajdány etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	747	Nincs adat.						
1953[102]	1 231	1 215	Nincs adat.	–	–	5	7	Nincs adat.
1961	717	709	Nincs adat.			4	2	Nincs adat.
1971	624	620	Nincs adat.			1	1	Nincs adat.
1981	451	429	Nincs adat.			3	11	Nincs adat.
1991	387	348	–	–	–	7	19	13
2002	292	251	–	–	–	3	16	22
2011[103]	210	188	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

„Majdányt 184-en, Rábét 93-an lakják. A gyerekek száma 41. A két falunak 120 háztartása van. Az első, második és harmadik osztályosok összevont tagozatra járnak Molnár Rózsa tanítónőhöz. Ők hatan vannak. Felsőbb osztályokba és középiskolába a környező városokba utaznak a diákok. A szintén hat óvodással Leona Popov foglalkozik."[104] A népességfogyás, a „fehér pestis", mindkét településen jelentős. A népességfogyást a rossz gazdasági helyzet, illetve a munkanélküliség is elősegíti. A két faluban *„A munkalehetőség nagyon kevés. Azok maradnak itt, akiknek olyan gazdasági hátteret tudtak biztosítani a szülők, amelyből építkezhetnek. Van néhány család a faluban, amelyben maradtak a gyerekek, ők nagyobb földterületen gazdálkodnak, több jószágot tartanak. A mezőgazdaság lehet alternatíva, de jelenleg a fiatalok többsége azt nézi, hogyan léphet tovább. Azért van néhány többgyerekes fiatal család is, ami reményt ad. Tavaly év végén és az idén öt baba született. Ez egy jó év!" [...] „A fiataloknak nem nagyon van választási lehetőségük, mert vagy itt tengődnek a faluban, vagy elmennek. A másik nagyon nagy probléma, hogy a lakosságnak, mondhatjuk, hetven százaléka hetven év körüli."*[105]

---

[102] A szomszédos, magyar ajkú Rábé adataival.

[103] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

[104] GRUIK IBOLYA: *Majdány és Rábé. Elfogyó Árpád-kori települések.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016. 119-124. pp.

[105] GRUIK IBOLYA: *Majdány és Rábé. Elfogyó Árpád-kori települések.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016. 119-124. pp.

Óbéb (németül: Altbeba, románul: Beba Veche) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északkeletre fekvő település.

Óbéb környéke – a régészeti leletek tanúsága szerint – feltehetően már az őskor óta lakott. A középkorban *„Béb"* volt a helyég neve, csak a 18. század folyamán kezdett a *„Béba"* elnevezés meghonosodni. A *„Béb"* ősi magyar személynév, amiből arra lehet következtetni, hogy a falut a Csanád nemzetség ilyen nevű tagja telepítette az egykori Kisbéba helyén. A 13. század végén, a kunok pusztításai következtében a helység elnéptelenedett. Ezt követően az Anjou-korban – a 14. század elején – újratelepítették a falut.

A török hódoltság idején – 1557/1558. évi török összeírás szerint – Béb mindössze 15 házból állt, ekkor lakosai még magyarok voltak. A 16. század végén, 1582-ben már csak három gazda lakta. Ettől kezdve hosszú időn át nincs információ a településről.[106]

A 17. században, 1647-ben, szerb pásztorok kezdtek Bébre települni, de ezek sem maradtak itt sokáig, mert a 18. század elején a falu már néptelen pusztaként szerepelt a kimutatásokban. A csanádi tiszttartóság 1773-ban két falut telepített a régi helység helyére: Kis-Bébát, hova Szeged vidékéről magyar dohánytermelőket hívott be, valamint Óbébát, amelyet románajkú betelepülőknek engedett át. Mindkét helységet 1779-ben Torontál vármegyébe kebelezték be. Óbébát 1781. augusztus 1-én gróf Batthyány József és testvérei a kincstártól megvásárolták, ettől kezdve a helység központja lett a bébi uradalomnak, amelyhez Óbéba – a régi Béb –, Oroszlámos és Valkány községek, továbbá Keresztúr és Kocsovát puszták tartoztak. Gróf Batthyány Ignácz erdélyi püspök 1782-ben magyarokat telepített a helységbe.[107] Óbéb a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Román Királyság része lett. Ennek ellenére egy ideig délszláv megszállás alatt állt. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság csak 1924-ben engedte át a települést Romániának.

48. táblázat: Óbéb nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[108]	2 797	710	227	–	1 682	–	11		1+166
1890	3 089	813	255	2	1 982	1	–	7	29
1900	3 032	742	219	6	2 049	–	–	5	11
1910	2 494	405	212	–	1 809	–	–	37	31

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A falu magyar és egykori német lakosai a római katolikus felekezethez tartoztak. A római katolikus templomot 1833-ban építették és *„Szűz Mária Szent Neve"* (*„Hl Mariä Namen"*) tiszteletére szentelték fel.[109] Ünnepnapját szeptember 12-én tartják.

A helyi románság a román ortodox egyházhoz tartozik. Templomukat 1779-ben építették és *„Nagyboldogasszony"* (*„Adormirea Maicii Domnului"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját augusztus 15-én tartják.[110]

---

[106] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 94-95. pp.

[107] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 94-95. pp.

[108] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb külföldi anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[109] DIÓS ISTVÁN – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon IX. (Meszr-Olt).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 2004. 921-922. pp.

[110] *Arhiepiscopia Timişoarei, Protopopiatul Ortodox Roman Sânnicolau Mare*: http://www.por-sannicolaumare.ro/beba-veche.htm (Letöltés ideje: 2016. szeptember 24.)

A településen a pünkösdi egyház is tart fenn egy imaházat. Az épületet 2004-ben építették.[111] A közösség tagjai jobbára a románok közül kerül ki.

49. táblázat: Óbéb nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 797	901	1 539	12	27	32	286
1890	3 089	999	1 703	12	31	16	328
1900	3 032	912	1 837	–	34	12	237
1910	2 494	604	1 673	2	17	9	189

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

50. táblázat: Óbéb etnikai adatai (1920-2011)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920n	Adatai 1920-ból nem ismeretesek, mivel a község hiányzik a Dictionarul-ból.							
1930a	2 632	587	344	–	1 605	Nincs adat.	23	Nincs adat.
1930n	2 632	574	346	–	1 609	Nincs adat.	27	Nincs adat.
1941n	2 398	581	315	Nincs adat.	1 401	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.
1956	1 727	Nincs adat.						
1966a	1 607	389	122	–	1 073	Nincs adat.	11	Nincs adat.
1966n	1 607	389	122	–	1 067	Nincs adat.	15	Nincs adat.
1977n	1 377	324	85	–	897	–	15	56
1992n	1 018	163	17	–	814	–	5	19
2002a	1 047	130	18	–	889	–	–	10
2002n	1 047	138	18	–	870	–	–	21
2011	992	125	12	–	792	–	–	63

Forrás: VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája III. kötet, Arad, Krassó-Szörény és Temes megye, Népszámlálási adatok 1850-2011 között. Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004, Népszámlálás, adatbank*: http://nepszamlalas.adatbank.ro/?pg=etnikai&id=3656 (Letöltés ideje: 2019. július 1.)

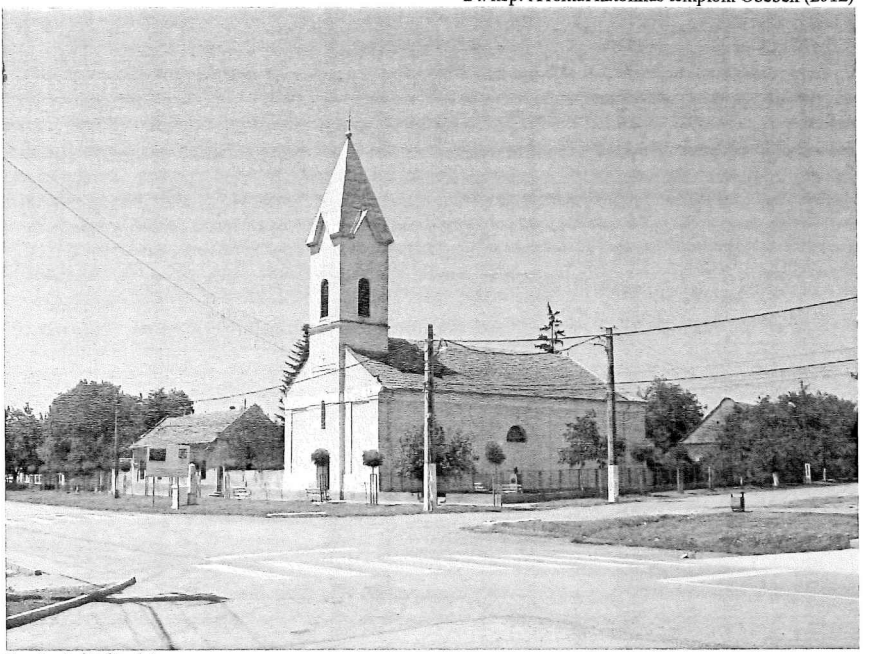
23. kép: Az óbébi községháza (2012)



Forrás: Saját fénykép.

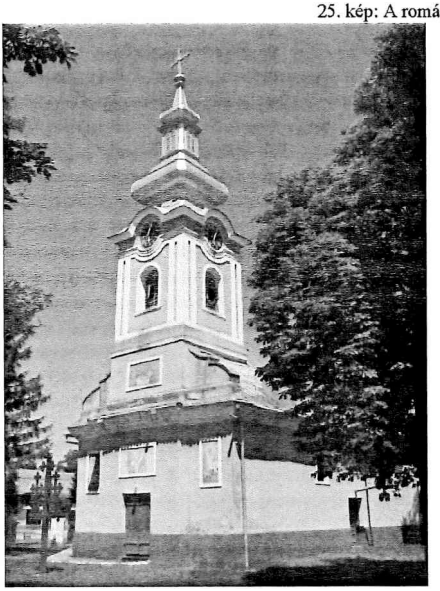
[111] *Consiliul Județan Timis, Beba Veche*: http://www.cjtimis.ro/judetul-timis/unitati-administrativ-teritoriale/comuna-beba-veche.html (Letöltés ideje: 2017. szeptember 7.)

24. kép: A római katolikus templom Óbében (2012)



Forrás: Saját fénykép.

25. kép: A román ortodox templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 14. Ókeresztúr (Szerbkeresztúr)

Ókeresztúr, illetve Szerbkeresztúr (szerbül: Српски Крстур/Srpski Krstur) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északra fekvő település.

Ókeresztúr az ún. *„Nagykikindai Kiváltságos Kerület"* legészakabbi települése volt. Középkori eredetű helység, nevét a 14. században említette először egy oklevél, *„Papkeresztúr"* alakban. A későbbi időkben a falut – környékbeli „társaihoz" hasonlóan – adták-vették a birtokosai, egészen addig, amíg török uralom alá nem került.

A török megszállás időszakában az 1557/1558-as török defterek tíz lakott házat írtak össze – lakói ekkor még magyarok voltak. A török hódoltság alatt Ókeresztúr is elnéptelenedett. Egy 1647-es feljegyzés már lakatlan helyként tartotta számon. Miután a császáriak 1716-ban elfoglalták Temesvárt, szerbek kezdtek Ókeresztúr területén letelepedni, azonban 1735-re ismét lakatlan hely lett. A Tiszai és Marosi Határőrvidék feloszlatása után, 1752-ben ide is nagyobb számú szerb betelepülés irányult.[112]

Vályi András könyvében a következők szerint emlékezett meg a faluról: *Keresztúr. Rátz Keresztúr. Rátz falu Torontál Vármegyében földes Ura a Királyi Kamara, lakosai óhitűek, a Kikindai kerülethez tartozik, fekszik Török Kanizsához, és Gyálához sem messze, négy nyomásbéli határa jól termő, földje agyagos, 349 szarvast, marhákat, és számos sertéseket tartanak lakosai, piacok Szegeden.*[113]

Fényes Elek a következőket írta a „geográfiai szótárában" a helységről: *„Rácz-Keresztúr, Torontál vármegyében, szerb falu, Szegedhez délre 2 órányira: 50 katolikus, 1476 görög nem egyesült óhitű, 6 zsidó lakossal, óhitű anyatemplommal, s 66 egész telekkel. Határának nagy része mocsáros és sokat szenved a Tisza árjaitól. Földesura a kamara, s a kikindai szabad kerülethez tartozik."*[114]

Ókeresztúr a *„Nagykikindai Kiváltságos Kerület"* megszűnése után a történelmi Torontál vármegye Törökkanizsai járásának települése lett.

A falu neve a Pallas Nagylexikonjában is előfordul: *„Keresztúr, Szerb-Keresztúr, nagyközség Torontál vármegye törökkanizsai járásában, (1891) 2677 szerb és magyar lakossal"*[115]

Reiszig Ede pedig a következő fontosabb információkat írta a faluról: *„Ókeresztúr, azelőtt Szerb-Keresztúr, a tiszamenti nagyközség házainak száma 577, lakosaié 3305, akik magyarok és szerbajkúak, római katolikus és görög-keleti vallásúak. Portája, távírója és vasúti állomása helyben van."*[116]

Ókeresztúr a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

---

[112] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 99. p.

[113] VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országnak leírása, II. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel, Buda, 1799. Internetes elérhetőség: http://www.arcanum.hu/fszek/lpext.dll/?f=templates&fn=main-h.htm&2.0 (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

[114] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 208. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 400-401. pp.

[115] GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas Nagy Lexikona, X. kötet, (Kacs– Közellátás),* Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.. Budapest, 1895. 442. p.

[116] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 99. p.

51. táblázat: Ókeresztúr nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[117]	2 388	292	66	–	9	–	1 890		23+108
1890	2 677	405	11	–	10	–	–	2 251	–
1900	2 958	535	18	–	13	–	1	2 381	10
1910	3 053	507	15	–	10	–	–	2 511	10

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1779-ben építették és *„Sárkányölő Szent György"* (*„Свемоѕ великомученик Геоѓије"/„Svetog velikomučenika Georgija"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját november 16-án tartják.[118] Liturgikus nyelv a szerb.

52. táblázat: Ókeresztúr nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 388	292	2 021	–	6	69	–
1890	2 677	337	2 291	1	2	45	1
1900	2 958	462	2 445	–	6	45	–
1910	3 053	454	2 558	–	6	31	4

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

53. táblázat: Ókeresztúr (Szerbkeresztúr) etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	2 642	Nincs adat.						
1953	2 585	448	Nincs adat.	–	6	4	2 089	Nincs adat.
1961	2 415	391	Nincs adat.			16	1 986	Nincs adat.
1971	2 201	347	Nincs adat.			20	1 787	Nincs adat.
1981	1 794	260	Nincs adat.			17	1 342	Nincs adat.
1991	1 552	218	–	2	–	8	1 122	202
2002	1 620	152	–	2	1	10	1 131	324
2011[119]	1 321	111	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	9	817	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

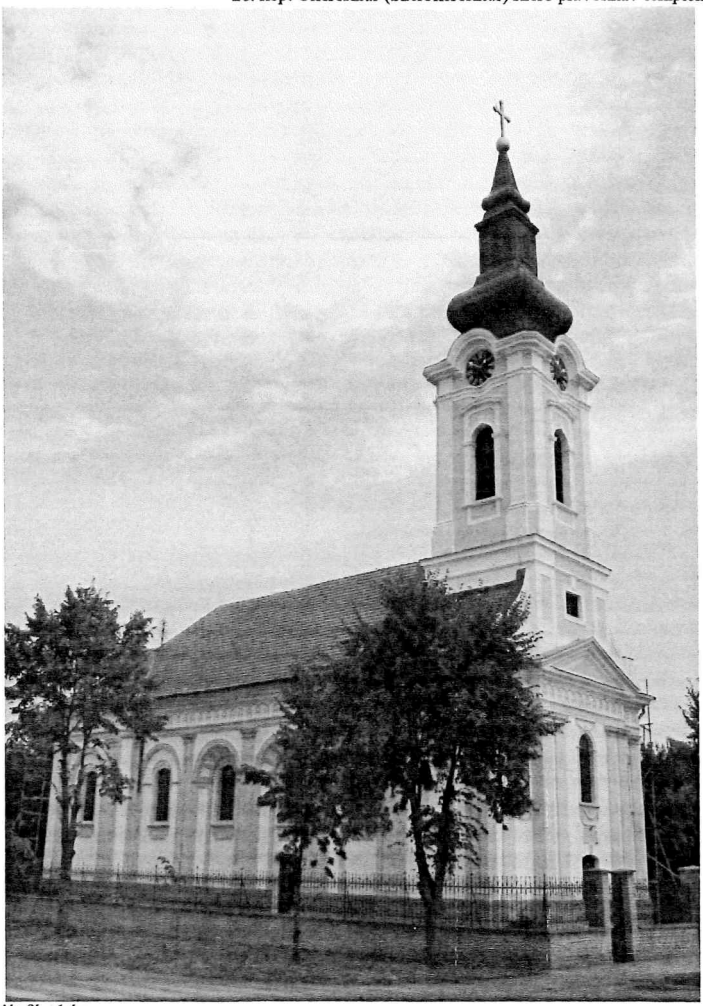
[117] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb hazai anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[118] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/srpski-krstur/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

[119] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

Napjainkban Szerbkeresztúron kevés magyar él, azok is jórészt idős emberek. Római katolikus templom nincs, ezért a szentmiséket a közösségi házban vagy a katolikus temetőben tartják, jobbára húsvét és karácsony másnapján. A törökkanizsai plébános többnyire temetni, illetve betegeket látogatni jár a faluba. Esküvő és keresztelő nincs, pontosabban magyar családból van kevés. A helyben élő magyarok jobbára vegyes házasságban élnek. Ugyanakkor itt is probléma az, ami máshol, hogy egyre többen vándorolnak el, még a szerbek közül is.[120]

26. kép: Ókeresztúr (Szerbkeresztúr) szerb pravoszláv temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[120] HOMOLYA HORVÁTH ÁGNES: *Szerbkeresztúr. Egy maroknyi magyar. Magyar Szó Online*: https://www.magyarszo.rs/hu/3156/hetvege/152841/Szerbkereszt%C3%BAr.htm (Letöltés ideje: 2017. szeptember 12.)

II. 15. Oroszlámos

Oroszlámos (szerbül: Банатско Аранђелово/Banatsko Aranđelovo) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától keletre fekvő település.

Oroszlámos múltja összefonódik a közeli Magyarmajdányéval, mivel mind a kettő település Oroszlámos monostorához köti eredetét.

Szabó József szerint: *„Ez a monostor lett később a Csanád nemzetség temetkezési helye és jelentős szerepet töltött be a vidék életében a középkorban. A kolostor nagyságához és jelentőségéhez tartozik, hogy 1220-ban Szent Száva, a szerb egyház megalapítója magyarországi útja alkalmával meglátogatta Oroszlámost, ahol istentiszteletet tartott a híveknek, a még akkor görög rítusú kolostorban. A tatárjárás alatt 1241/42-ben a kolostort is kirabolták, felégették, és utána az első írásos említés 1247-ben történik, amikor összeírják a Csanád nemzetség birtokait. A kun lázadás alkalmával 1280-ban a Csanád nemzetség birtokait felgyújtották, köztük Oroszlámost is. Az újraépült monostort a XIV. században várfalakkal erősítették meg és valószínűleg bencés barátokat telepítettek bele. A XIV. században Oroszlámos a Telegdi család tulajdonában volt, mint várkastély, egészen 1550-ig, amikor a törökök elfoglalják. Az első török összeírások alkalmával 1566/67-ben 65 magyar családfőt számlálnak. A török időkben számos magyar főúrnak a birtokában van a falu, majd elnéptelenedik és a XVIII. század elején újra benépesedik, akkor már szerb lakosokkal."*[121]

A jelenlegi falu első lakosai 1748 után Magyarmajdányról költöztek ide. A helységet gróf Francesco de Paula Ramond Graf Villana-Perlas de Rialpo (1704-1773) temesvári tartományi kormányzó (1753-1769) telepítette és az 1761. évi térképen már fel is tüntették. Első lakosai szerbek voltak; az óbébi uradalommal Új-Oroszlámos is a Batthyány-család birtokába került.

A későbbiekben, 1785-ben gróf Batthyány Ignácz erdélyi püspök Oroszlámos határában négy szerződéses dohánytermelő magyar falut telepített. Mikor e falvak benépesítésekor kitűnt, hogy Erdélyből és Szeged vidékéről sokkal többen jelentkeztek, mint a mennyit az újonnan telepített községekben elhelyezni lehetett volna, a többieket Új-Oroszlámoson helyezték el.

Közel fél évszázad alatt a magyarok lélekszáma úgy megnőtt, hogy a Batthyány család 1840-ben kápolnát és iskolát építtetett számukra. A községet 1805-ben szabályozták, mert addig a házak szétszórva álltak.

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején a fellázadt szerbek a gróf Batthyány család által telepített Verbovicza-Sziget, Podlokány, és Ujhely falvakat elpusztították, mire az elpusztult falvak lakosai nagyrészt Oroszlámosra költöztek.[122]

Oroszlámos a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

Oroszlámoson szintén jelentős probléma a fiatalok számának csökkenése, illetve az elvándorlás, mely olyan nehéz helyzetbe hozta a település magyarságát, hogy reális veszélye van a magyar nyelvű oktatás megszűnésének.

---

[121] Szabó József helytörténész szavait Gergely József idézte. GERGELY JÓZSEF: *Oroszlámos. A magyar nyelvű oktatás megszűnése reális veszély.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016. 159-162. pp.

[122] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 101. p.

54. táblázat: Oroszlámos nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	2 563	1 152	59	–	3	–	1 207[123]		18+124[124]
1890	2 966	1 357	88	2	2	–	–	1 495	22
1900	3 225	1 612	71	12	3	–	–	1 503	24
1910	3 537	1 811	43	2	64	–	–	1 572	45

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

55. táblázat: Oroszlámos nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 563	1 194	1 301	1	14	52	1
1890	2 966	1 376	1 505	3	17	51	14
1900	3 225	1 570	1 520	7	25	53	50
1910	3 537	1 736	1 681	2	54	50	14

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A magyarság a római katolikus felekezethez tartozik. A római katolikus templomot 1869 és 1870 között építették és a *„Szent Család"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját a karácsony utáni első vasárnap tartják. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg önálló plébánia.[125]

A szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1822-ben építették és *„Szent Arkangyalok"* (*„Szent Gábriel"*) (*„Саборa Свемих Архангела"* / *„Sabora Svetih Arhangela"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját július 26-án tartják.[126]

56. táblázat: Oroszlámos etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	3 258	Nincs adat.						
1953	4 136	1 267	Nincs adat.	3	3	11	2 733	Nincs adat.
1961	3 700	1 338	Nincs adat.			2	2 347	Nincs adat.
1971	3 144	1 091	Nincs adat.			13	1 906	Nincs adat.
1981	2 245	753	Nincs adat.			13	1 166	Nincs adat.
1991	1 912	519	2	2	1	4	941	443
2002	1 718	456	–	–	–	5	912	345
2011	1 398	303	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	5	684	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

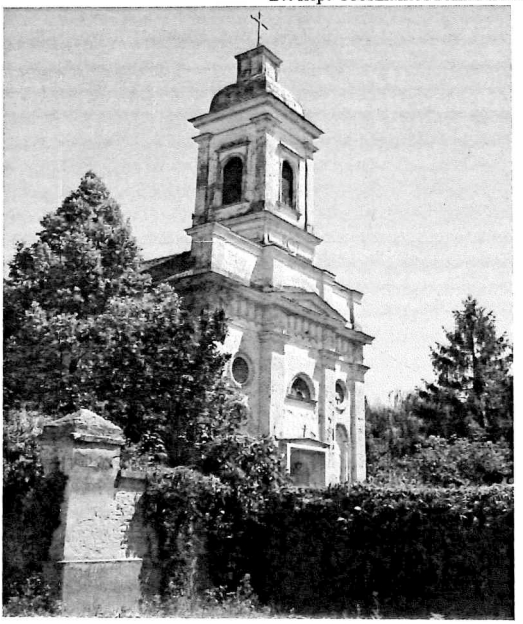
[123] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[124] Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte. Oroszlámos esetében az első érték (18 fő) az egyéb hazai (16 fő) és az egyéb külföldi (2 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

[125] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/oroszlamos/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.), ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. LOGOS Kiadó. Tóthfalu, 1993. 314-316. pp.

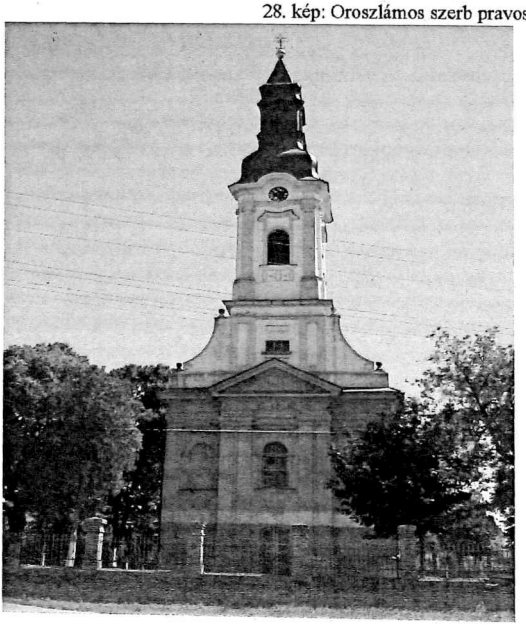
[126] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/banatsko-arandjelovo/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

27. kép: Oroszlámos római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

28. kép: Oroszlámos szerb pravoszláv temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 15. 1. Podlokány

Podlokány (szerbül Подлокањ/Podlokanj), régebbi nevén Podlokánypuszta Oroszlámostól délre, az Egyházaskér felé vezető út mentén elhelyezkedő aprófalu. Nem tartozott az egykori Törökkanizsai járás történelmi településeihez. Ennek ellenére mégsem tekintendő egyértelműen a szerb „telepesfalunak". Ennek oka, hogy még Fényes Elek is megemlékezik róla, az 1851-ben megjelent „geográfiai szótárában", amelyben a következőket írta a helységről: *„Podlokány, népes magyar puszta, Torontál vmegyében, a bébai uradalomban: 12 házzal, 96 kath. lak., s dohány termesztéssel. F. u. gr. Batthyáni család."*[127] A leírásból következtetni lehet arra, hogy lakosai feltehetően magyarok lehettek, amelyre a római katolikus felekezethez való tartozás, valamint az ún. *„gányó"* – dohánykertészkedéssel való – foglalkozás is utal. Ugyanakkor – mint olvasható – nem volt önálló település, hanem a Batthyány család bébai uradalmához tartozott. Podlokány a szocialista Jugoszlávia időszakában vált önálló településsé, de ekkora már a népesség jelentős hányadát a szerbség adta.

57. táblázat: Podlokány etnikai adatai (1961-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1961	457	6	Nincs adat.			1	440	Nincs adat.
1971	331	1	Nincs adat.			3	321	Nincs adat.
1981	274	7	Nincs adat.			–	247	Nincs adat.
1991	172	1	–	–	–	–	161	10
2002	217	1	–	–	–	–	211	5
2011	144	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.		139	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

II. 15. 2. Sziget

Sziget (szerbül Сигет/Siget) közvetlenül Oroszlámostól északra elhelyezkedő település. Sziget – az 1880. és az 1890. évi magyar népszámlálás idején önálló településnek számított. Ezt követően Oroszlámos része lett. Fényes Elek az alábbiakat jegyezte le a faluról: *„Kis-Sziget, puszta, Torontál vmegyében, magyar hely a bébai uradalomban, 12 házzal, 80 kath. lak., dohánytermesztéssel. Földes ura gr. Batthyáni."*[128] Az 1800-as években még jobbára római katolikus vallású magyar lakosság lakta, akik dohánytermesztéssel foglalkoztak. A helység a szocialista Jugoszlávia korszakában vált ismét önálló településsé.

58. táblázat: Sziget etnikai adatai (1961-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1961	511	Nincs adat.						
1971	434	Nincs adat.						
1981	358	77	Nincs adat.			2	237	Nincs adat.
1991	294	71	–	–	–	–	205	18
2002	247	63	–	–	–	–	181	3
2011	198	43	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	150	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

[127] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. III. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 243. p.,

[128] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 130. p.,

II. 16. Ószentiván (Tiszasziget)

Ószentiván, illetve Tiszasziget a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északra fekvő település.

„Szent-Iván" település a középkorban a mai Újszentiván helyén feküdt. A törökök kiűzése után, a mai Ószentiván és Újszentiván területét a Temesi Bánság területébe kebelezték.

A település területe 1719-ben Gyála faluhoz tartozott; 1720-ban Veliki Vászó szegedi kapitány bérelte, illetve ajánlkozott a kincstárnál, hogy kertészekkel benépesíti; de ez a terv meghiúsult. 1723 tavaszán a csanádi tiszttartóság újból bérbe adta. 1746. március havában a tiszttartóság szerbeket telepített ide. Majd 1783. március 5-én Szeged városa vásárolta meg a királyi kamarától, mire szerb lakosai a szomszédos Újszentiványra költöztek át. Ekkor a szerbek helyére szegedi magyarok telepedtek le.[129]

Ószentivánt 1816-ban egy hatalmas tiszai árvíz teljesen elmosta; a mai falut csak 1846-ban létesítették.[130]

Az 1848/1849. évi szabadságharc alatt, 1849. augusztus 5-én és augusztus 6-án, a helység határában a magyar honvédek és a császáriak között ütközet zajlott le, amely a magyarok visszavonulásával végződött. Az 1845. és 1855. években árvíz pusztította el a község határát. 1873-ban mintegy 200-an haltak meg kolerában.[131]

Ószentiván a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Magyarország része maradt. Ennek ellenére a délszláv hadsereg még egészen 1921 augusztusáig megszállás alatt tartotta.

A második világháború után két nagyobb közigazgatási változás érintette a települést. Egyfelől 1953-ban, az addig Újszentivánhoz tartozó külterületet, Térvárt Ószentivánhoz csatolták, majd pedig – 1955-ben – a falu neve is megváltozott. Ekkor Ószentiván helyett Tiszasziget lett a település új neve.[132]

59. táblázat: Ószentiván kisközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	926	880	7	–	–	–	–[133]		39[134]
1890	1 130	1 102	17	4	–	–	–	6	1
1900	1 304	1 267	7	–	–	–	–	30	–
1910	1 472	1 416	12	–	–	–	2	41	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A településen élő magyarság jobbára római katolikus felekezethez tartozott. A római katolikus templomot 1913 és 1914 között építették és *„Páduai Szent Antal"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját június 13-án tartják. A liturgikus nyelv a magyar.

---

[129] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 101. p.

[130] *Tiszasziget település hivatalos weboldala:* http://www.tiszasziget.hu/html/52/Telepueles (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

[131] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 101. p.

[132] *Csongrád megye öröksége:* http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/pages/CSMEE/Magyar/html/Tiszaszi get.html (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

[133] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[134] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

60. táblázat: Ószentiván kisközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	926	920	–	–	–	6	–
1890	1 130	1 111	6	3	5	5	–
1900	1 304	1 273	24	–	3	2	2
1910	1 472	1 412	42	–	11	3	4

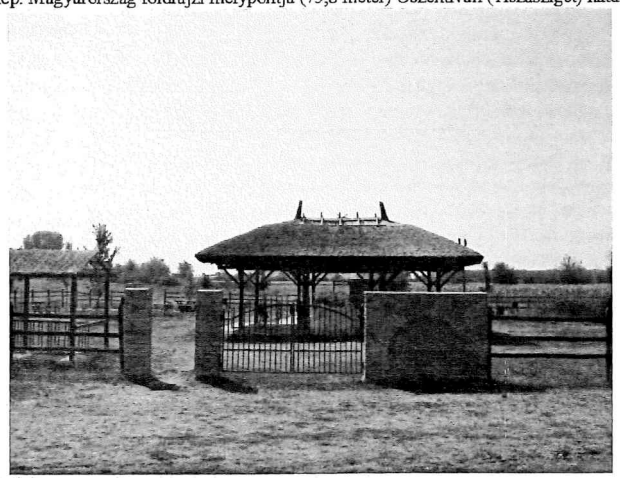
Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

61. táblázat: Ószentiván (Tiszasziget) etnikai adatai (1920-2011)[135]

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920a	1 379	1 358	20	–	–	1	–	–
1930a	1 479	1 467	8	–	–	–	–	4
1941a	1 473	1 461	6	–	–	–	–	6
1949n	1 474	1 473	–	–	–	–	1	–
1960n	1 582	1 580	1	–	–	1	–	–
1970	1 588	Nincs adat.						
1980n	1 693	1 689	–	–	–	–	1	3
1990n	1 567	1 565	1	–	–	–	–	1
2001	1 700	1 632	2	1	–	1	4	...
2011	1 708	1599	6	...	15	3	11	...

Forrás: KSH, magyar népszámlálások. *Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870-2011, Országgyűlési Könyvtár*: http://mtatkki.ogyk.hu/ (Letöltés ideje: 2017. november 10.)

29. kép: Magyarország földrajzi mélypontja (75,8 méter) Ószentiván (Tiszasziget) határában (2012)[136]

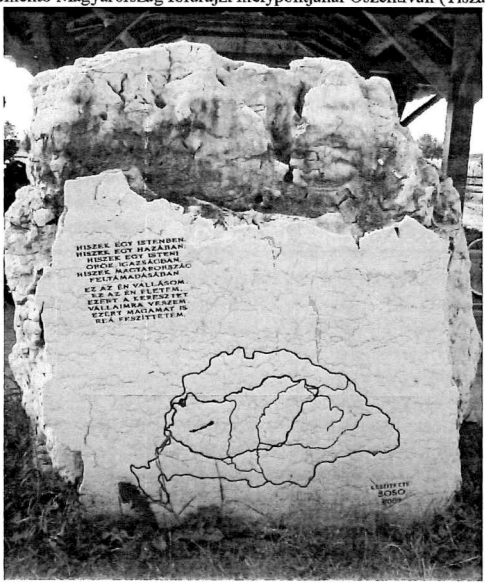


Forrás: Saját fénykép.

[135] A 2001., illetve a 2011. évi népszámlálásnál önkéntes volt a válaszadás, továbbá az adatszolgáltató több hazai nemzetiséget is megjelölhetett a válaszadásnál, ezért a „klasszikus" megoszlást nem lehet vizsgálni. Az egyes népcsoportok „a nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben használt nyelv válaszok legalább egyike szerint" értendők. (...: adatvédelmi korlátok miatt nem közölhető adat)

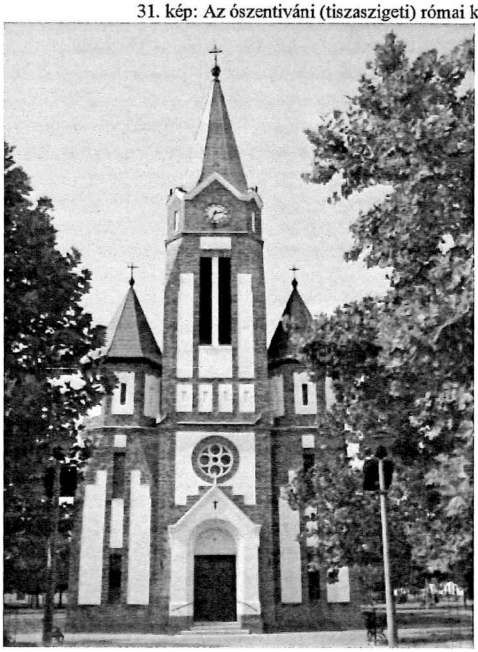
[136] *„Mint utóbb kiderült, a legmélyebb pont nem is a Tisza bal partján, hanem a túloldalon található Szeged-Gyálarét térségében. A tévedés alig 1 méter a tengerszinthez képest." Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság weboldala*: http://knp.nemzetipark.gov.hu/magyarorszag-legmelyebb-pontja-3 (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

30. kép: Mementó Magyarország földrajzi mélypontjánál Ószentiván (Tiszasziget) határában (2012)



Forrás: Saját fénykép.

31. kép: Az ószentiváni (tiszaszigeti) római katolikus templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

Rábé (németül: Rabe, románul: Rabe, szerbül: Рабе/Rabe) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északkeletre fekvő település.

A helység középkori eredetű; 1333-ban már egyházas hely volt. Temesvár (Timişoara) eleste (1552) után – 1557/1558-ban – 27 magyar lakos élt a településen. Azonban a török hódoltság idején a magyar lakosság kipusztult.

A 16. század második felében, 1582-ben mindössze három szerb juhász lakta, azonban csakhamar ezek is továbbálltak a „faluból". Rábé lakosait a csanádi tiszttartóság 1777-ben telepítette, szegedi és Szeged környéki dohánytermelő (ún. *„gányó"*)[137] magyar lakosokkal. A királyi kamara még 1783-ban adta bérbe Szeged városának és ettől fogva lakossága gyarapodott.[138]

Fényes Elek a következőket közölte a településről: *„Rábé, népes magyar puszta. Torontál vmegyében, a szőregi uradalomban: 34 házzal, 318 kath., 4 zsidó lak., dohánytermesztéssel. F. u. a kamara. Ut. p. Szeged."*[139]

Rábé a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

62. táblázat: Rábé kisközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	374	354	–	–	1	–	–[140]		19[141]
1890	456	448	4	–	4	–	–	–	–
1900	497	491	6	–	–	–	–	–	–
1910	478	469	2	–	7	–	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A település magyar lakói a római katolikus felekezethez tartoznak. A falu kezdetben sem imaházzal, sem templommal nem rendelkezett. A helyi iskolát használták 1945-ig egyházi célokra, majd a második világháborút követően a jugoszláv hatalom megtiltotta az iskolák egyházi célokra való használatát.

A római katolikus templomot csak jóval később 2004-ben építették és *„Szent Adalbert püspök és vértanú"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját október 27-én tartják. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg nem önálló plébánia, Oroszlámos leányegyháza.[142]

---

[137] *„A gányó dohánykertész Dél-alföldi (Szeged környéki) neve. Csúfnév. A dohánykertészségnek, azaz idegen, bérelt földön való önálló dohánytermesztésnek – még ha a termést részelték is – a Dél-Alföldön volt a legkorábbi hagyománya és egyben legszélesebb körű alkalmazása. A dohánykertészet az agrárszegénység hatalmas tömegeit foglalkoztatta, akik – a dohánykonjunktúra ingadozása következtében – bizonytalanságban és időnként nyomorban éltek, távol az állandó településektől, piszkos munkát folytatva. A gányó szó eredete ismeretlen, de eredeti jelentése: szegény, semmirekellő. E jelentése következtében alkalmazhatták a kertészek helyi elnevezéseként."* ORTUTAY GYULA: *Magyar Néprajzi Lexikon. II. kötet (F-Ka).* Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1979. 264. p.

[138] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 109. p.

[139] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. III. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 271. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 403. p.

[140] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[141] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[142] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/oroszlamos/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 7.)

63. táblázat: Rábé kisközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	374	370	1	–	–	3	–
1890	456	449	4	–	–	3	–
1900	497	495	–	–	–	2	–
1910	478	471	7	–	–	–	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

64. táblázat: Rábé etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	400	Nincs adat.						
1953	407	Magyarmajdány adataiban.						
1961	390	384	Nincs adat.			2	–	Nincs adat.
1971	306	303	Nincs adat.			–	–	Nincs adat.
1981	221	216	Nincs adat.			–	–	Nincs adat.
1991	195	186	–	–	–	–	1	8
2002	135	123	–	–	–	–	4	8
2011[143]	106	105	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2016. szeptember 3.)

Rábéról és a vele már szinte egybeépült Magyarmajdány múltjáról a következőket közölte a Magyar Szó riportkönyve: *„Amikor a trianoni határt meghúzták, megkérdeztek néhány helyi családot, hogy közigazgatásilag hova szeretnének tartozni, Szegedhez vagy Kikindához. Keringenek olyan mesék, hogy ezeknek a családoknak felkínáltak néhány hold földet és valamilyen pozíciót, ha azt írják alá, hogy Kikindához. Ezért ez a két település Szerbiáé lett, Kübekháza Magyarországon maradt, Óbéba pedig Romániához került."*[144]

Akárhogy is történt, a település szinte a magyar-szerb határra simul. Oly közel és mégis oly távol. A települést felkeresve és helyiekkel beszédbe elegyedve, többen az itteni határ megnyitásában látnák Rábé és Magyarmajdány megmaradását.

A „zöldhatárt" évente egyszer – a kübekházi falunap alkalmával – minden év májusának utolsó hétvégéjén nyitják meg Magyarország, Szerbia és Románia, vagyis Kübekháza, Rábé és Óbéb között. Ekkor rövid idő alatt megközelíthető a három falu, ami más esetben jóval hosszabb utat venne igénybe.

Rábé legnagyobb problémája – akárcsak több, közeli település esetében – a „fehér pestis", az elvándorlás, a munkalehetőség hiánya, az elöregedés, az egyre több üres ház, az elmúlás...

---

[143] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

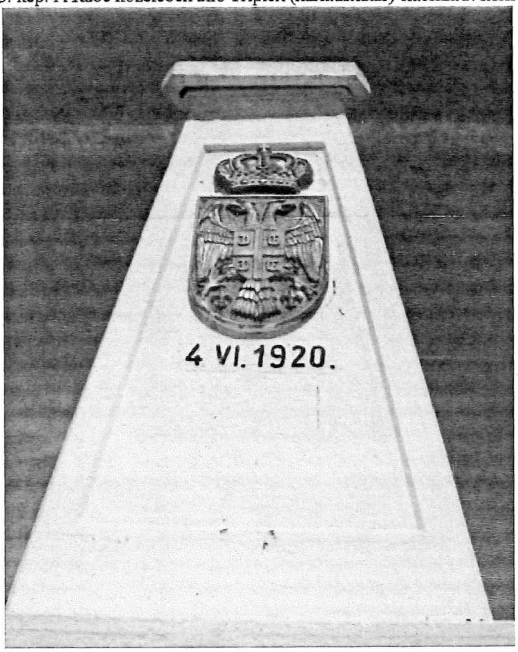
[144] GRUIK IBOLYA: *Majdány és Rábé. Elfogyó Árpád-kori települések.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Rioprtkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016. 119-124. pp.

32. kép: Rábé római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

33. kép: A Rábé közelében álló Triplex (hármashatár) emlékművének szerbiai oldala (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 18. Szanád

Szanád (németül: Sanad, románul: Cianad, szerbül: Санад/Sanad) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délre fekvő település. A helységet – amely a Csanád nemzetség ősi birtoka volt – már a 13. században említették az okiratok. A települést 1337-ben még két rész alkotta, úgymint *„Al-Szanád"* és *„Fel-Szanád"*. A török hódoltság elején, 1552-ben Szanád is elnéptelenedett, de 1557/1558-ban a török defterek szerint már két szerb lakosa volt. Szinte „csodaszámba" ment, hogy 1647-ben is még lakott falu volt. A 18. század elején, 1717-ben 44 házból állt. Szerb lakosai azonban 1724-ben és 1725-ben tömegesen elszökdöstek. 1781-ben árverésre került a település, de nem akadt rá vevő. A 19. század elején Áldássy Ignácz vette meg, aki 1803-ban 70 német családot telepített Szanádra. A magyarok 1859 körül kezdtek beköltözni a faluba.[145]

Szanád a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

65. táblázat: Szanád nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[146]	2 006	263	468	2	8	–	1152		5+108
1890	2 183	343	491	–	–	–	–	1 334	15
1900	2 311	375	516	1	25	–	–	1 384	10
1910	2 317	376	466	1	1	–	–	1 463	10

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1794-ben építették és – 1796. február 2-án – *„Urunk mennybemenetele"* (*„Вазнесења Господњег"*/*„Vaznesenja Gospodnjeg"*) tiszteletére szentelték fel.[147] A településtől délre, a Csókára vezető út mellett egy ortodox kápolna is áll.

A településen élő magyarság és egykor élt németség a római katolikus felekezethez tartozik, illetve tartozott. A római katolikus templomot 1804-ben építették és 1806. szeptember 8-án *„Kisboldogasszony"* (*„Hl. Mariä Geburt"*) tiszteletére szentelték fel. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg önálló plébánia.[148]

66. táblázat: Szanád nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 006	712	1 231	2	5	56	–
1890	2 183	778	1 329	4	20	35	17
1900	2 311	819	1 410	2	44	32	4
1910	2 317	781	1 480	–	41	15	–

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

---

[145] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 112-113. pp.

[146] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte. Szanád esetében az első érték (5 fő) az egyéb hazai (2 fő) és az egyéb külföldi (3 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

[147] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/sanad/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 8.)

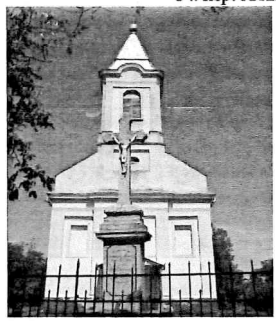
[148] *A Nagybecskereki egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/szanad/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 8.)

67. táblázat: Szanád etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	1 989	Nincs adat.						
1953	1 917	296	Nincs adat.	–	6	4	1 579	Nincs adat.
1961	1 892	360	Nincs adat.			10	1 485	Nincs adat.
1971	1 770	294	Nincs adat.			11	1 372	Nincs adat.
1981	1 584	240	Nincs adat.			12	1 178	Nincs adat.
1991	1 384	222	2	3	6	10	1 019	122
2002	1 314	157	1	2	16	9	1 011	118
2011[149]	1 151	137	Nincs adat.	Nincs adat.	39	7	823	Nincs adat.

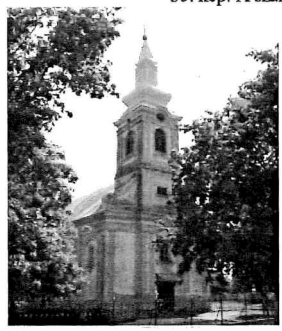
Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2016. szeptember 3.)

34. kép: A szanádi római katolikus templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

35. kép: A szanádi szerb pravoszláv templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[149] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

Szőreg (szerbül: Сириг/Sirig) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északra fekvő település.

A falu középkori eredetű. A helység monostora 1239-ben már létezett, alapítója azonban ismeretlen. Szőreg 1536-ban még jelentékeny helység volt, azonban 1552-ben a törökök elpusztították. Ezt követően hosszú időn át lakatlan terület volt, egészen 1739-ig, amikor újra benépesítették. A lakosságot már 1739/1740-ben a pestis tizedelte. A temesvári igazgatóság 1746-ban a szőregi pusztán három községet telepített: Szőreget, Deszket és Szent-Ivánt. Szőreg 1778-ban már 70 házból állt, majd 1779-ben Torontál vármegye része lett. A szőregi uradalmat, amelyhez Szőreg, Szent-Iván, Gyála és Új-Szeged falvak, valamint Rábé és Térvár-puszták tartoztak, a pozsonyi kamara 1785. március 5-én eladta Szeged városának.[150]

Az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején, 1849. február 13-án gróf Hadik Ágoston (1801-1873) honvédezredes 3 000 emberrel véres küzdelem után itt verte vissza Theodorovics osztrák tábornok seregét. Majd 1849. március 26-án újabb összecsapás volt itt a honvédek és a Szeged felé nyomuló császáriak között. Végül 1849. augusztus 5-én báró Julius Jacob von Haynau (1786-1853) táborszernagy, az osztrák sereg fővezére, aratott itt győzelmet a Dembinszky Henrik (1791-1864) tábornok vezérlete alatt álló honvédsereg fölött.[151]

Fényes Elek szerint *„Szőreg, szép fekvésű rácz-magyar falu, Torontál vmegyében, Szegedhez fél órányira: 1030 magyar kath., 1380 n. e. óhitű, 20 zsidó lak., kath. és óhitű anyaszentegyházzal, 75 7/8 egész jobbágytelekkel. F. u. a kamara, s feje egy uradalomnak. Itt volt egy ütközet 1849 aug. 5-kén a magyar és császári seregek közt, mellynek következtében a magyarok Temesvárhoz vonultak vissza."*[152]

Szőreg a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően Magyarország része maradt.

68. táblázat: Szőreg nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[153]	2 898	1 603	30	–	7	–	1 118		8+132
1890	3 337	1 877	89	3	7	–	–	1 337	24
1900	3 544	1 952	62	6	2	–	–	1 434	88
1910	4 056	2 433	68	1	17	–	–	1 457	80

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

Szőreg magyar lakosai a római katolikus felekezethez tartoztak. A római katolikus templomot 1816-ban építették és *„Alexandriai Szent Katalin"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját november 25-én tartják. Szőreg római katolikus plébániája igen régi, már 1333/1337-ben fennállt, de megszűnt. Csak 1761-ben alapították újra. A szerbek pravoszláv templomát 1779 és 1785 között építették és *„Kisboldogasszony"* tiszteletére szentelték fel.

---

[150] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 112-113. pp.

[151] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 112-113. pp.

[152] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 158. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 401. p.

[153] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb külföldi anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte.

A településhez tartozik a szőregi monostor is, melyet *„Szent Fülöp"* tiszteletére szenteltek fel. A monostor már az Árpád-házi királyok időszakának első századában felépült, azonban a kunok 1280. évi hadjárata során elpusztult és többé nem épült fel. Az apátság épületeinek rommaradványai a régi temető mellett ma is láthatók.

69. táblázat: Szőreg nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 898	1 667	1 182	1	5	41	2
1890	3 337	1 932	1 336	2	15	37	15
1900	3 544	1 972	1 511	2	10	42	7
1910	4 056	2 450	1 536	1	35	33	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

70. táblázat: Szőreg etnikai adatai (1920-1970)

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920a	3 369	2 505	42	–	2	2	816	2
1930a	4 468	4 137	54	1	3	2	237	34
1941a	4 660	4 409	51	8	2	2	134	54
1949n	4 639	4 509	4	1	2	–	114	9
1960n	4 415	4 269	6	2	–	–	83	55
1970	5 174	Nincs adat.						

Forrás: KSH, magyar népszámlálások. *Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870-2011, Országgyűlési Könyvtár*: http://mtatkki.ogyk.hu/ (Letöltés ideje: 2017. november 10.)

„Az első világháború után a Maros vonaláig fölvonuló szerb katonaság 1918. november 19-én megszállta a községet. A majd három évig tartó megszállás után az 1921. augusztus 21-én kivonult szerb csapatokkal együtt mintegy 150 család is elhagyta a községet. Szőreg 1924. január 1-jéig csonka Torontál vármegye, ettől kezdve Csanád-Arad-Torontál közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye része volt." [...] *„1930-ban 4468 lakosból már csak 237 volt szerb. A többiek optáltak, áttelepültek Jugoszláviába."*[154] *„Szőreg egykor fővonali nagyállomás volt: erre húzódott ugyanis a Trianon előtt még fővonalnak számító Budapest-Temesvár-Orsova vasútvonal. Ekkor még állt Szegeden a vasúti híd a Tisza fölött, amit a második világháborúban, 1944-ben lebombáztak (két parti pillére ma is áll). Szőregen ágazott ki az Arad-Csanádi vasút Szeged-Szőreg-Makó-Mezőhegyes vonala, illetve a Törökkanizsa felé vezető Szeged-Karlovai HÉV vonala."*[155]

Szőreg napjainkban nem önálló település, 1973-ban Szeged városának része lett. Jelenleg, főképp rózsatermesztéséről – országszerte – ismert a településrész.

[154] HALMÁGYI PÁL: *Szőreg története. Szőreg weboldala*: http://szoreg.hu/szoreg/szoreg-tortenete/szoreg/ (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

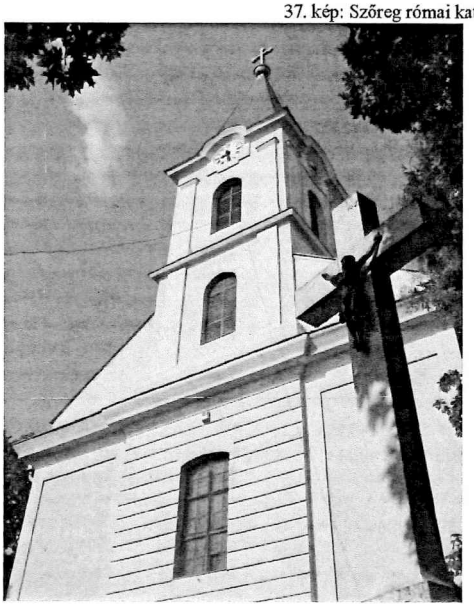
[155] *Magyarország vasútállomásai és vasúti megállóhelyei című weboldal:* http://www.vasutallomasok.hu/allomas.php?az=szrg (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

36. kép: Szőreg szerb pravoszláv temploma (2012)



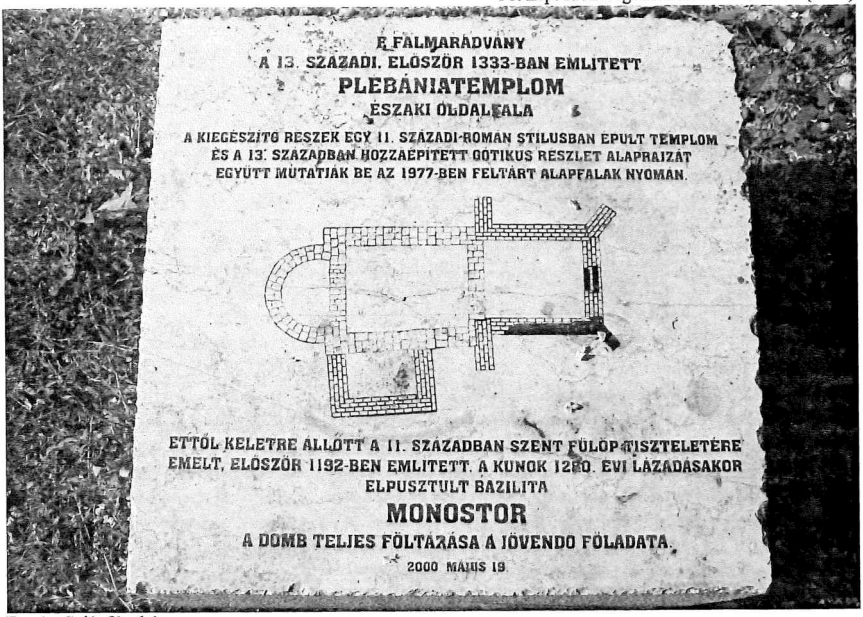
Forrás: Saját fénykép.

37. kép: Szőreg római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

38. kép: A szőregi monostor emlékköve (2012)



Forrás: Saját fénykép.

39. kép: A szőregi monostor romjai (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 20. Tiszaszentmiklós

Tiszaszentmiklós (németül: Sankt Nikolaus an der Theiß, románul: Sânmicläuşul de Tisa, szerbül: Осојићево/Ostojićevo) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától délre fekvő település.

A falu eredetei középkori neve *„Rasán-Szent-Miklós"* volt. A Csanád nemzetség ősi birtokát még 1280-ban a kunok kifosztották és felégették. Ezt követően a települést újjáépítették és a török hódoltságig több birtokosa is volt.

A török hódoltság időszakában pusztulásnak indult. Az 1557/1558. évi török defterek mindössze tíz szerb lakost írtak össze a faluban.

A törökök kiűzésekor, 1717-ben már 30 lakott házból állt a település. Ezt követően, 1779-ben Torontál vármegye része lett. Akkori neve *„Kis-Szent-Miklós"* volt. A helység német lakosai 1797 után, magyar lakosok pedig 1831 után költöztek ide.[156]

Fényes Elek szerint *„Tisza-Szent-Miklós, rácz-magyar falu, Torontál vmegyében, Csóka és Pádé közt, mindeniktől egy órányi távolságra: 934 kath., 1912 n. óhitű, 14 zsidó lak., óhitű anyatemplommal, kövér szántóföldekkel, sok legelővel, és réttel, 136 7/8 egész jobbágytelekkel. Az utakat itt szép fasorok ékesitik. F. u. a volt nádor, József ő cs. k. fő herczegsége örökösei. Ut. p. Török Kanisa."*[157]

Tiszaszentmiklós a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

71. táblázat: Tiszaszentmiklós nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	2 725	839	396	93	21	–	1 232[158]		144[159]
1890	3 279	1 266	500	146	1	–	–	1 363	3
1900	3 444	1 384	565	205	1	–	–	1 276	13
1910	3 530	1 376	539	243	1	–	1	1 354	16

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880–1910 közötti magyar népszámlálások.

A falu magyar lakosai jobbára a római katolikus felekezethez tartoztak. A római katolikus templomot 1907-ben *„Szent József, a Boldogságos Szűz Mária Jegyese"* (*„Hl. Josef von Nazareth"*) tiszteletére szentelték fel. A liturgikus nyelv a magyar. Jelenleg önálló plébánia.[160]

A szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1822-ben építették és *„Szent Miklós"* (*„Свети отац Никола"/„Svetog Oca Nikolaja"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját május 22-én tartják.[161]

A település lakóinak kisebb hányada az ágostai hitvallású evangélikus felekezethez tartozik. Az evangélikus templomot 1930-ban építették.

---

[156] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 122-123. pp.

[157] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 115. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 401. p.

[158] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[159] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

[160] ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Kiadó. Tóthfalu, 1993. 425-428. pp.

[161] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/ostojicevo/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

72. táblázat: Tiszaszentmiklós nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	2 725	1 230	1 310	117	1	62	5
1890	3 279	1 673	1 364	148	10	69	15
1900	3 444	1 847	1 276	209	36	44	32
1910	3 530	1 688	1 363	385	32	45	17

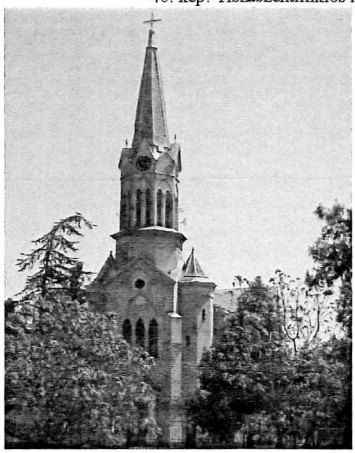
Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

73. táblázat: Tiszaszentmiklós etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	4 105	Nincs adat.						
1953	4 265	1 733	Nincs adat.	407	2	4	2 053	Nincs adat.
1961	4 027	1 537	Nincs adat.			7	2 023	Nincs adat.
1971	3 678	1 347	Nincs adat.			21	1 873	Nincs adat.
1981	3 395	1 178	Nincs adat.			17	1 639	Nincs adat.
1991	3 040	909	1	213	–	15	1 516	386
2002	2 844	754	1	181	1	22	1 597	288
2011[162]	2 324	609	Nincs adat.	83	Nincs adat.	17	1 305	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

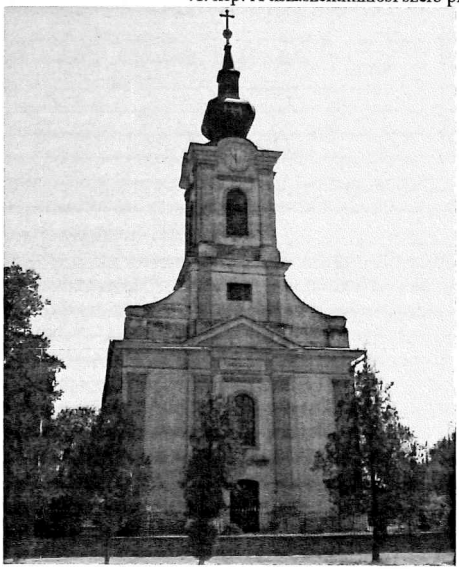
40. kép: Tiszaszentmiklós római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[162] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

41. kép: A tiszaszentmiklósi szerb pravoszláv templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

42. kép: Az evangélikus templom Tiszaszentmiklóson (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 21. Törökkanizsa, a járás székhelye

Törökkanizsa (németül: Neu-Kanischa, románul: Noul Cnezat, illetve Canicea, szerbül: Нови Кнежевац/Novi Kneževac) a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelye volt.

Reiszig Ede a következőket írta a település történelméről: *„A helység eredete visszanyúlik a honfoglalás előtti szláv korszakba. Neve a szláv Knézaha szóból származik, mely oly helyet jelent, a hol valamely főnöknek a széke volt. A község határában nagy mennyiségben találtak már őskori és népvándorláskori leleteket, melyek a községi ősi települését bizonyítják. Már Béla király névtelen jegyzője is megemlékezik e helységről. Előadása szerint, a Délvidék elfoglalására kiküldött Bodid, Kadocsa és Bojta vezérek Kenesdnál (a Kanizsa név legősibb alakja) hajóztak át a Tiszán. A Gellért-legenda szerint pedig, mikor Ajtony Szent István király uralkodása alatt visszaverte Csanád vezér első támadását, ennek hadai Kanizsáig vonultak vissza."*[163]

Kanizsa (Törökkanizsa) a 13. században már jelentős helység volt és korán kereskedelmi gócponttá, valamint várossá fejlődött. Már 1329. december 14-én hetipiacot tartottak a településen. Idővel átterjedt a Tisza jobb partjára is és ebből a részből külön falu keletkezett, amelyről 1367-ben van első ízben adatunk. A városban királyi sókamara hivatal is volt. A 15. század első éveiben, a település polgárai elveszítették függetlenségüket és földesúri hatóság alá kerültek. A helyi jobbágyok és a csanádi társaskáptalan között támadt perből, 1450-1453 táján, név szerint a település 66 lakosát ismerjük. E névsorból következtetve, a helység lakossága 350-400 fő lehetett.[164]

A mohácsi vész – 1526. augusztus 29. – után Kanizsa (Törökkanizsa) török uralom alá került. Az 1557/1558. évi török defterek 85 lakóházat írtak benne össze. Lakosai ekkor mind magyarok voltak. 1582-ben már csak négy magyar lakost talált itt a török adószedő, akik juhtenyésztéssel foglalkoztak. A következő évtizedek alatt szerbek telepedtek le a helységben. Még 1647-ben is lakott település volt. A török hódoltság végén – 1717-ben – már ismét negyven lakóházból állt a helység. Azonban a szerbek folyamatosan elvándoroltak innen. A település lakóit 1738/1739-ben a pestis tizedelte meg. A törökök kiűzése után kezdték a helységet „Török-Kanizsa" névvel illetni. A török iga alól felszabadult Törökkanizsát 1718-ban a Temesi Bánság csanádi kerületébe osztották be, majd 1779-ben pedig Torontál vármegyébe kebelezték.[165]

Vályi András szerint *„Kanizsa. Török Kanizsa. Elegyes magyar, és rátz falu Torontal Várm. földes Ura Szerviczky Uraság, lakosai katolikusok, többen ó hitűek, fekszik Rátz Keresztúrhoz, és Jozsefovához nem meszsze, ide tartoznak a' Buszkai dohány kertészek is, négy nyomásbéli határja térséges, fekete, és bőven termő, sok külömbféle marhákat, 's kivált juhokat tartanak lakosai, erdejek nints, de nádgyok van, szőlejek alkalmatos, piatzok Szegeden."*[166]

A temesvári igazgatóság 1753-ban a helység nevét Josefsdorfra akarta változtatni, de helyette a mellette keletkezett telep – Józseffalva (Obilićevo) – vette fel a Jozefova nevet. A kanizsai uradalmat 1792-ben Szerviczky Márkus vásárolta meg. A település 1832. augusztus 2-án országos és hetivásárok tartására nyert kiváltságot.

---

[163] Reiszig Ede: *Torontál vármegye községei.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 131-132. pp.

[164] Reiszig Ede: *Torontál vármegye községei.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 131-132. pp.

[165] Reiszig Ede: *Torontál vármegye községei.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 131-132. pp.

[166] Vályi András: *Magyar Országnak leírása, II. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Internetes elérhetőség: http://www.arcanum.hu/fszek/lpext.dll/?f=templates&fn=main-h.htm&2.0 (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

Fényes Elek szerint: *„Kanisa (Török-), rácz-magyar mv., Torontál vgyében, a Tisza mellett, Szegedhez délre 2 1/2 mfldnyire: 450 kath., 2 evang., 1520 n. e. óhitü, 10 zsidó lak., óhitü és kath. anyatemplommal, kastélylyal, postatisztséggel, a Tiszán révvel, mellyen Magyar-Kanisára mennek által, 89 3/8 egész telekkel. F. u. Szerviczky család."*[167]

Törökkanizsa a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság része lett.

74. táblázat: Törökkanizsa nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880[168]	3 333	1 711	99	5	17	–	1 306		39+156
1890	3 429	1 961	58	9	7	–	–	1 392	2
1900	4 051	2 510	48	10	8	–	–	1 471	4
1910	4 938	3 168	62	28	8	–	–	1 664	8

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

A település magyar lakói a római katolikus felekezethez tartoznak. Az első római katolikus templomot még 1837 előtt építették és *„Nepomuki Szent János"* tiszteletére szentelték fel. A ma is látható római katolikus templom immáron a második, amelyet 1858-ban építettek és *„Szent György"* tiszteletére szenteltek fel. Ünnepnapja: április 24. A liturgikus nyelv a magyar. *„A Szent György tiszteletére épült templom főoltárképe Székely Bertalan műve. A mellékoltár Szent Anna képét Than Mór festette."* Jelenleg önálló plébánia.[169]

A szerbek a szerb pravoszláv egyház tagjai. Barokk stílusú, szerb ortodox templomukat 1750-ben építették és *„Szent Arkangyalok"* (*„Szent Mihály"*) (*„Саборна Свемих Архангела"*/*„Sabora Svetih Arhangela"*) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját november 21-én tartják.[170]

75. táblázat: Törökkanizsa nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	3 333	1 846	1 383	30	11	63	–
1890	3 429	1 865	1 415	21	35	82	11
1900	4 051	2 339	1 503	23	56	97	33
1910	4 938	2 995	1 674	67	84	101	17

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

[167] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 172. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 398. p.

[168] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt. Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelölte. Törökkanizsa esetében az első érték (39 fő) az egyéb hazai (2 fő) és az egyéb külföldi (37 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

[169] *A Nagybecskereki Egyházmegye honlapja*: http://www.catholic-zr.org.rs/torokkanizsa/ (Letöltés ideje: 2019. július 2.)

[170] *A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja*: http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novoknezevacko-namesnistvo/novi-knezevac/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

76. táblázat: Törökkanizsa etnikai adatai (1921-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	7 246	Nincs adat.						
1953	7 967	4 291	Nincs adat.	8	16	49	3 483	Nincs adat.
1961	8 429	4 439	Nincs adat.			55	3 805	Nincs adat.
1971	8 325	4 148	Nincs adat.			74	3 871	Nincs adat.
1981	8 166	3 559	Nincs adat.			59	3 939	Nincs adat.
1991	8 062	3 119	12	1	7	55	4 080	788
2002	7 581	2 657	6	4	5	37	4 369	503
2011[171]	6 960	2 355	10	6	Nincs adat.	45	3 990	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

43. kép: Törökkanizsa szerb pravoszláv temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

44. kép: Törökkanizsa római katolikus temploma (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[171] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

45. kép: A Maldeghem-kastély Törökkanizsán (2012)



Forrás: Saját fénykép.

46. kép: A Schulpe-kastély Törökkanizsán (2012)



Forrás: Saját fénykép.

II. 21. 1. Firigyháza

Firigyháza (szerbül Филић/Filić) Törökkanizsától keletre, az Oroszlámos felé vezető út mellett fekvő település. Annak ellenére, hogy nem számított az egykori – dualizmus kori (1867-1918) – Törökkanizsai járás önálló, történelmi települései közé, mégsem helyes szerb „telepes falunak" tekinteni.

Talán meglepő, de a helység régi, történelmi múlttal büszkélkedhet. A falu Árpád-kori eredetű, első írásos feljegyzése – *„Feyreghaz"* néven – 1256-ból származik,[172] azonban ezt követően is megjelenik a falu neve. A török időkben viszont népessége kiveszett. Habár ezt követően többé már nem vált önálló településsé, de a magyar népszámlálások is számba vették, mint településrészt. Így az 1910. évi magyar népszámlálás is közöl Firigyházáról, mint Törökkanizsa külterületéről adatokat. Ekkor a népszámlálási adatok szerint 247 fő élt a településrészen, akik kivétel nélkül magyar anyanyelvűek voltak. A vallási hovatartozás tekintetében a római katolikus közösség dominanciája volt meghatározó; 229 fő vallotta magát ehhez a valláshoz tartozónak. Továbbá 12 fő görög katolikus, valamint hat fő református vallású volt.[173]

Firigyháza a szocialista Jugoszlávia időszakában vált önálló településsé, habár „ezer szállal" kötődik a közeli Törökkanizsához.

Napjainkban a szerb többségű aprófaluban egy maroknyi magyar közösség él. A helységben nincs római katolikus templom, ezért Szent Mihály napja (szeptember 29.) táján szokták – római katolikus szentmisével egybekötve – megtartani a *„Firigyháziak Találkozóját"*. A találkozót 2011 óta szervezik meg. Célja, hogy a faluból elszármazott és a helyi lakosok közötti kapcsolat létesítése, melyet a közelmúltban létrehozott emlékház, az ún. *„Ricze ház"* is elősegít. *„Az emlékház biztosít helyet továbbá mindazoknak a fényképeknek, térképeknek, újságcikkeknek és egyéb összegyűjtött néprajzi anyagnak, amelyek Firigyházához kötődnek, illetve a néhai kápolna (az egykori iskola épületében kapott helyet, de egy búcsú napján magyarokkal lebontatta az akkori kommunista hatalom) megmaradt berendezéseinek és kegytárgyainak is."*[174]

77. táblázat: Firigyháza etnikai adatai (1981-2011)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1981	192	118	Nincs adat.			–	56	Nincs adat
1991	170	87	–	–	–	3	76	4
2002	161	62	–	–	–	–	97	2
2011[175]	136	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	89	Nincs adat.

Forrás: *Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások*: http://pop-stat.mashke.org/ (Letöltés ideje: 2017. szeptember 11.)

[172] *Firigyháza ünnepelt. Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) hivatalos weboldala*: http://www.vmsz.org.rs/hirek/tortenesek/firigyhaza-unnepelt (Letöltés ideje: 2017. november 4.)

[173] *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 615. p.

[174] *Törökkanizsa, az én városom weboldal*: http://torokkanizsa.com/2017/2017-szeptember-24-en-rendezik-meg-a-firigyhaziak-vi-talalkozojat/ (Letöltés ideje: 2017. november 4.)

[175] A Szerb Statisztikai Hivatal hivatalosan eddig még nem közölte a 2011. évi szerbiai népszámlálás nemzetiségi adatainak településsoros eredményeit. Ennek ellenére felmérte azokat. A „Nincs adat." megjegyzés esetén, adatvédelmi szempontok miatt – három fő alatt – nem közölték a statisztikai adatokat, emiatt – és más, a tanulmányban nem feltüntetett nemzetiségek hasonló adatainak hiánya miatt – az „Egyéb" kategória értékeit sem lehet pontosan meghatározni. Az „Egyéb" kategóriába az „Ismeretlen", a „Nem nyilatkozott", illetve a „Regionális hovatartozás" adatai is beleértendők. (Utóbbi három megjelölés a korábbi – 1991. és 2002. évi – népszámlálási adatok „Egyéb" adatainál is beleértendők.) A 2011. évi adatok forrása: Republički zavod za statistiku, Odeljenje za diseminaciju i odnose sa javnošću. Beograd, 2017. Az adatok közlője, Tóth-Glemba Klára, kisebbségkutató, az MTA külhoni köztestületi tagja.

II. 22. Újszentiván

Újszentiván a történelmi Torontál vármegye, egykori Törökkanizsai járásának székhelyétől, Törökkanizsától északra fekvő település.

A falu középkori eredetű, akkoriban *„Szent-Iván"* néven volt ismeretes. A törökök közeledtekor lakosai elmenekültek, de később ismét visszatértek. A 16. század második felében a falu elpusztult, népessége kiveszett; ilyen adatokkal került bele a csanádi püspök 1700. évi birtoklajstromába. Temesvár visszafoglalása (1716) után a Temesi Bánságba (*„Temescher Banat"*) kebelezték.

A település területe 1719-ben a közeli Gyála faluhoz tartozott. A csanádi tiszttartóság 1746. március havában a pusztának azon részére, ahol most Ószentiván (Tiszasziget) határa terül el, szerbeket telepített. Szeged városa ezt a részt 1783-ban megvásárolta a királyi kamarától, ezért a szerbek átköltözködtek innen Újszentivánra, Ószentivánt (Tiszaszigetet) pedig szegedi magyarok lakták.[176]

A szegedi polgárőrség 1849 tavaszán rátámadt a helységben tanyázó szerviánusokra és azokat innen kiűzte, majd Perczel Mór (1811-1899) honvédtábornok itt verte vissza a szerbek és a császáriak támadását. 1849. augusztus havában báró Julius Jacob von Haynau (1786-1853) táborszernagy hadai foglalták el. 1849. július és augusztus havában kolera pusztított a település lakosi között.[177]

Fényes Elek „geographiai szótárában" a következőket olvashatjuk a faluról: *„Új-Szent-Iványi, rácz-német falu, Torontál vmegyében, Szegedhez délre egy órányira, 100 kath., 562 n. e. óhitű, 7 zsidó lak., óhitü anyatemplommal, 27 5/8 egész jobbágytelekkel. F. u. a kamara."*[178]

Újszentiván a trianoni békeszerződés aláírását – 1920. június 4. – követően Magyarország része maradt. Az első világháborút követően *„Újszentiván – Tisza-Maros szög többi községével együtt – 1918. november 21-étől 1921. augusztus 21-ig megszállás következtében a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz tartozott. A háború és megszállás után mintegy 250 szerb kivándorolt Jugoszláviába. Az akkor Újszentivánhoz tartozó Térvárról 1922. május havában vonultak ki a szerb csapatok. 1930-ban a magyarok lélekszáma 650. ugyanis a megszállás vége után az optánst szerbek helyére magyarok telepedtek le – birtok csere révén. A szerbek száma ekkora 163-ra csökkent."*[179]

78. táblázat: Újszentiván nagyközség anyanyelvi adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	929	161	325	–	–	–	392[180]		51[181]
1890	1 089	163	419	–	–	–	–	506	1
1900	1 413	327	531	–	2	–	–	553	–
1910	1 387	327	494	1	1	–	–	563	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

[176] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 133-134. pp.

[177] REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912. 133-134. pp.

[178] FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 101. p., FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 401. p.

[179] *Újszentiván település hivatalos weboldala*: http://www.ujszentivan.hu/index.php/kozsegunkrol/tortenet (Letöltés ideje: 2017. november 6.)

[180] Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb" megjelölés alatt.

[181] Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

A település magyar lakosai a római katolikus felekezethez tartoznak. A római katolikus templomot 2011-ben kezdték el építeni és *„Keresztelő Szent János"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapja június 24. Ugyanakkor a helyi szerbek a szerb pravoszláv egyházhoz tartoznak. A szerb ortodox templomot – a korábbi ortodox templom helyén – 1853-ban építették fel és *„Nagyboldogasszony"* tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapját – a szerb ortodox liturgia szerint – augusztus 28-án tartják.

79. táblázat: Újszentiván nagyközség vallási adatai (1880-1910)

Népszámlálás	Vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	929	504	418	1	6	–	–
1890	1 089	579	507	–	–	3	–
1900	1 413	845	556	–	6	6	–
1910	1 387	818	559	1	7	1	1

Forrás: Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1880-1910 közötti magyar népszámlálások.

80. táblázat: Újszentiván etnikai adatai (1920-2011)[182]

Év	Népcsoport							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1920a	1 200	160	526	2	–	–	512	–
1930a	1 394	650	575	–	–	–	163	6
1941a	1 381	668	569	–	1	–	139	4
1949n	1 394	1 258	–	1	–	1	118	16
1960n	1 200	1 047	3	–	1	1	124	24
1970	1 292	Nincs adat.						
1980n	1 346	1 253	3	–	–	–	89	1
1990n	1 330	1 235	2	–	–	–	67	26
2001	1 650	1 597	6	3	1	–	48	...
2011	1 670	1 344	13	3	7	...	56	...

Forrás: KSH, magyar népszámlálások. *Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870-2011, Országgyűlési Könyvtár*: http://mtatkki.ogyk.hu/ (Letöltés ideje: 2017. november 10.)

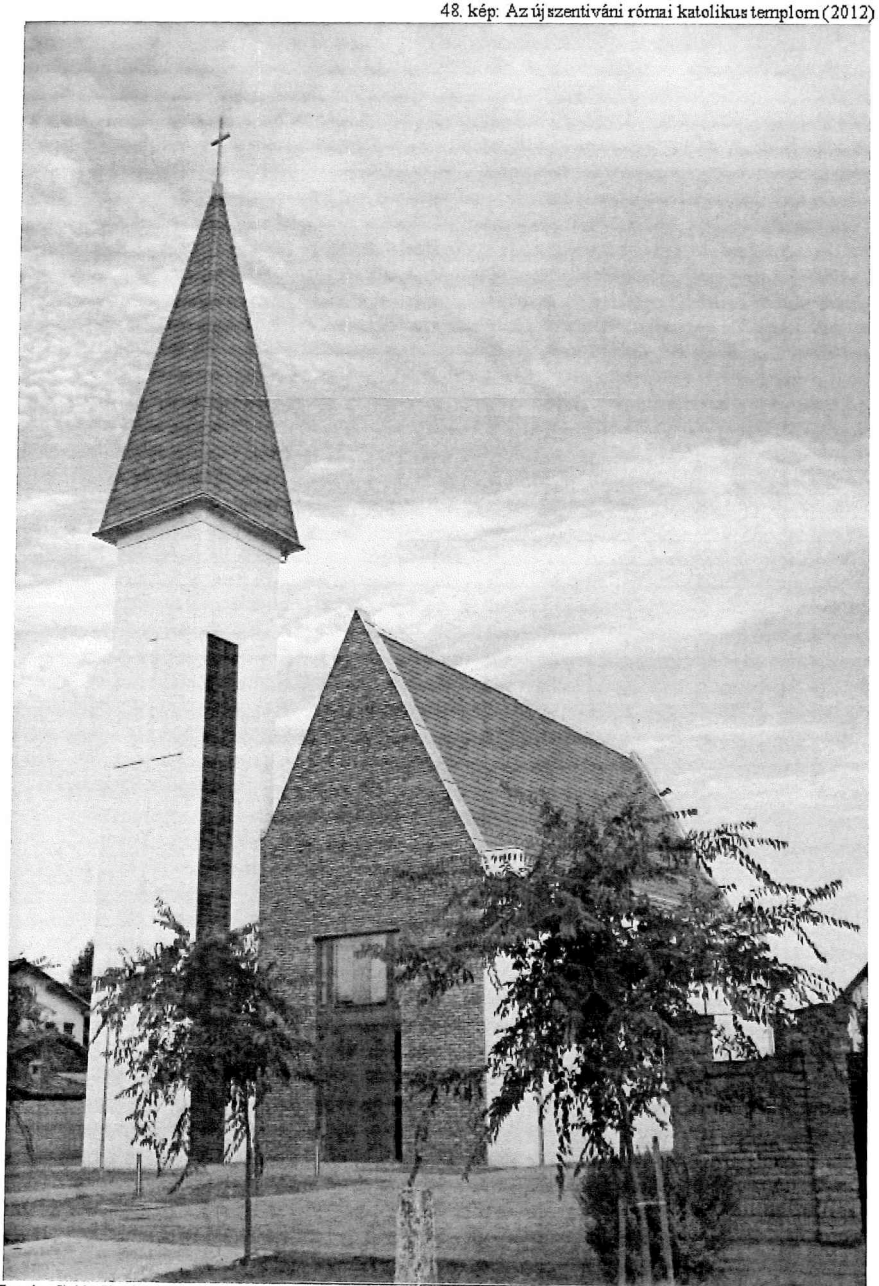
47. kép: Az újszentiváni szerb pravoszláv templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

[182] A 2001., illetve a 2011. évi népszámlálásnál önkéntes volt a válaszadás, továbbá az adatszolgáltató több hazai nemzetiséget is megjelölhetett a válaszadásnál, ezért a „klasszikus" megoszlást nem lehet vizsgálni. Az egyes népcsoportok „a nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben használt nyelv válaszok legalább egyike szerint" értendők. (...: adatvédelmi korlátok miatt nem közölhető adat)

48. kép: Az újszentiváni római katolikus templom (2012)



Forrás: Saját fénykép.

Magyar szempontból – a történelmi Torontál vármegye tizennégy járása közül – az egykori Törökkanizsai járás tarthat számot a legnagyobb érdeklődésre. Ennek oka, hogy az egyedüli olyan járása volt a vármegyének, ahol – az 1910. évi magyar népszámlálás anyanyelvi adatai szerint – a magyarság alkotta a többséget (52,4%). Ennek ellenére jelentős volt a teljes népességen belül az ortodox vallású szerbek aránya (35,9%). A német anyanyelvűek aránya mindössze 6,2%-ot tett ki. A negyedik, jelentősebb népcsoport a román volt, arányuk 4,3%-ot képzett. Az egyéb anyanyelvűek száma (560 fő) és aránya (1,2%) a járás területén elenyésző volt, jobbára a szlovákok, illetve a romák tartoztak ide.

A trianoni békeszerződés aláírását (1920) követően a Törökkanizsai járás három részre szakadt. Az egykori járás települései közül hat község maradt Magyarország része. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint túlnyomórészt három népelem – a római katolikus magyar és német, továbbá a pravoszláv szerb – képviseltette magát ezekben a falvakban. Az ortodox vallású, szerb többségű Deszk (51,8%) és Újszentiván (40,6%) mellett, a magyar többségű Klárafalva, Kübekháza, Ószentiván (Tiszasziget) és Szőreg is Magyarországon maradt. Szőregen, nagyobb – 35,9%-ot kitevő –, ortodox vallású szerb közösség is élt. Kübekháza (34,1%) és Újszentiván (35,6%) jelentősebb, római katolikus vallású, német közösségnek is otthont adott.

A pravoszláv szerbség számbelileg az 1920-as években fogyott meg az optálás miatt, ekkor számos szerb lakos telepedett át a délszláv állam területére. A németek a második világháborút követő években – a kitelepítés miatt – kényszerültek elhagyni lakóhelyüket. A szerbség és a németek népességszámának visszazuhanásával, a hat helység túlnyomórészt római katolikus vallású, magyarok által lakott településekké vált.

A románajkú Óbéb és az egykor német többségű Battyánháza viszont Romániához került. Ráadásul – még az 1920-as években – a jobbára ortodox vallású, románok által lakott Óbéb magába olvasztotta Battyánházát, ahonnan idővel kiveszett a kisszámú, római katolikus vallású német közösség. Óbéb a mai napig stabilan tartja román többségét, ugyanakkor egy kisebb, római katolikus vallású, magyar közösségnek is otthont ad.

A járás legnagyobb része – tizennégy helységgel, köztük a járás székhelyével, Törökkanizsával – a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz került. A települések közül – 1910-ben – mindössze Gyála (82,1%), Ókeresztúr (Szerbkeresztúr) (82,2%) és Szanád (63,1%) volt pravoszláv, szerb többségű helység. Ugyanakkor jelentős számban képviseltette magát a szerbség a magyar többségű Csókán (21,3%), Feketetón (37,8%), Józseffalván (42,4%), Oroszlámoson (44,4%), Tiszaszentmiklóson (38,4) és a járás egykori székhelyén, Törökkanizsán (33,7%) is. Egyházaskér, Hódegyháza, Kanizsamonostor, Magyarmajdány és Rábé jóformán – római katolikus vallású – „színmagyar" települések voltak.

A második világháborút követően Józseffalva Törökkanizsa része lett. Ugyanakkor Törökkanizsa már az 1981. évi jugoszláv népszámlálás „eszmei időpontjára" elvesztette magyar többségét. Hasonlóképpen járt korábban Oroszlámos és Tiszaszentmiklós, amely településeken még a második világháború után került túlsúlyba a szerbség. A legutóbbi, 2011. évi szerbiai népszámlálás szerint Feketető is osztozott a sorsukban. Ezeken a településekben már kisebbségben él a magyarság. A 2011. évi szerbiai népszámlálás településsoros adatai szerint Csóka, Egyházaskér, Hódegyháza, Kanizsamonostor, Magyarmajdány és Rábé magyar többsége ugyan megmaradt, de – Csóka kivételével – a népesség fogyása drámai. Rábé egy évszázad alatt – 1910 és 2011 között – népességének 77,8%-át veszítette el. Ugyanakkor Egyházaskéren (-72,4%), Hódegyházán (-59,8%), Kanizsamonostoron (-69%), valamint Magyarmajdányban (-72,3%) is jelentős a népességfogyás. A magyar falvak mellett a szerbek által lakott helységek népességszáma is szignifikáns fogyást mutat. A népességmegtartó-erő hiánya miatt a magyar és szerb fiatalok tömegesen vándorolnak el a térségből.

IV. Függelék[183]

81. táblázat: Csóka nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	393	2 725	1 745	1 041	1 060	430	3	–	7 397	122 657	1 658		
Kert	77	13	–	–	–	–	–	–	90	2 329	2 588		
Rét	–	115	82	39	–	–	–	–	236	1 848	783		
Szőlő	367	6	–	–	–	–	–	–	373	11 908	3 192		
Legelő	334	624	306	375	227	–	–	–	1 866	12 739	683		
Nádas	46	–	–	–	–	–	–	–	46	1 484	3 200		
Erdő	8	6	–	–	–	–	–	–	14	66	471		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	10 022	153 031	1 527		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	784	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									10 806	153 031	–	4 800	677

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 6. p.

82. táblázat: Deszk nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	–	1 438	2 607	1 571	1 010	277	–	–	6 903	103 088	1 493		
Kert	77	94	–	–	–	–	–	–	171	3 950	2 310		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	9	9	–	–	–	–	–	–	18	513	2 850		
Legelő	–	24	643	1 185	203	–	–	–	2 055	6 418	312		
Nádas	15	87	–	–	–	–	–	–	102	1 392	1 365		
Erdő	86	239	–	–	–	–	–	–	325	1 387	427		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	9 574	116 748	1 219		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	638	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									10 212	116 748	–	4 604	681

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 6. p.

[183] Battyánháza és Kanizsamonostor adatai hiányoztak a kimutatásból, Újszentiván adatai viszont Térvárral együtt értendők.

83. táblázat: Egyházaskér kisközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	–	167	488	351	41	–	–	–	1 047	16 267	1 554		
Kert	–	2	–	–	–	–	–	–	2	36	2 000		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	–	5	–	–	–	–	–	–	5	112	2 400		
Legelő	–	–	14	–	–	–	–	–	14	79	540		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	1 068	16 494	1 544		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	65	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									1 133	16 494	–	588	176

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 6. p.

84. táblázat: Feketető nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	95	1 188	488	432	373	95	–	–	2 671	45 417	1 700		
Kert	–	35	–	–	–	–	–	–	35	710	2 000		
Rét	–	64	111	14	9	–	–	–	198	1 371	693		
Szőlő	66	–	–	–	–	.	.	.	66	2 129	3 200		
Legelő	–	83	146	139	–	–	–	–	368	1 840	500		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	3 338	51 467	1 542		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	163	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									3 501	51 467	–	1 889	272

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 7. p.

85. táblázat: Gyála nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	3 933	1 702	1 197	413	187	95	39	–	7 566	170 426	2 253		
Kert	71	21	–	–	–	–	–	–	92	2 340	2 544		
Rét	–	–	–	–	5	–	–	–	5	3	50		
Szőlő	154	–	–	–	–	–	–	–	154	4 940	3 200		
Legelő	51	108	388	258	46	–	–	–	851	4 344	510		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	16	–	21	–	–	–	–	–	37	120	324		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	8 705	182 173	2 093		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	968	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									9 673	182 173	–	6 023	987

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 7. p.

86. táblázat: Hódegyháza nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	–	90	370	315	182	743	483	84	2 267	17 669	779		
Kert	–	11	–	–	–	–	–	–	11	201	1 800		
Rét	–	22	19	27	–	–	–	–	68	390	574		
Szőlő	–	75	–	–	–	–	–	–	75	1 805	2 400		
Legelő	–	427	624	66	–	–	–	–	1 117	4 921	441		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	3 538	24 986	706		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	183	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									3 721	24 986	–	3 031	338

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 45. p.

87. táblázat: Józseffalva nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	1 420	1 497	1 586	462	47	15	–	–	5 027	103 446	2 058		
Kert	31	7	–	–	–	–	–	–	38	980	2 579		
Rét	–	–	–	29	14	–	–	–	43	99	230		
Szőlő	65	–	–	–	–	–	–	–	65	2 079	3 200		
Legelő	508	152	140	80	–	–	–	–	880	9 166	1 042		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	43	–	–	–	–	–	–	43	163	380		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	6 096	115 933	1 902		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	513	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									6 609	115 933	–	3 493	560

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 8. p.

88. táblázat: Klárafalva kisközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	–	–	299	135	114	42	–	–	590	7 694	1 304		
Kert	–	14	–	–	–	–	–	–	14	274	2 000		
Rét	–	–	12	–	–	–	–	–	12	70	560		
Szőlő	–	–	8	–	–	–	–	–	8	126	1 600		
Legelő	–	–	43	1	–	–	–	–	44	234	531		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	59	–	–	–	–	–	–	59	223	380		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	727	8 621	1 186		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	136	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									863	8 621	–	1 154	273

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 8. p.

89. táblázat: Kübekháza nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	72	504	2 398	24	48	–	19	–	3 065	53 307	1 739		
Kert	65	5	–	–	–	–	–	–	70	1 858	2 654		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	75	1	–	–	–	–	–	–	76	2 412	3 174		
Legelő	–	131	104	–	–	–	–	–	235	1 737	739		
Nádas	–	1	–	–	–	–	–	–	1	2	1 050		
Erdő	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	3 447	59 316	1 721		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	164	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									3 611	59 316	–	2 890	473

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 8. p.

90. táblázat: Magyarmajdány kisközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	86	–	848	109	50	–	24	–	1 117	18 078	1 618		
Kert	5	–	–	–	–	–	–	–	5	137	2 700		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	22	–	–	–	–	–	–	–	22	706	3 200		
Legelő	–	–	34	–	–	–	–	–	34	185	540		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	1 178	19 106	1 622		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	57	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									1 235	19 106	–	1 291	254

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 9. p.

91. táblázat: Óbéb nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	712	3 287	3 757	1 123	369	40	56	–	9 344	170 302	1 823		
Kert	61	48	13	–	–	–	–	–	122	2 720	2 230		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	24	5	–	–	–	–	–	–	29	874	3 014		
Legelő	3	327	112	115	46	–	–	–	603	3 872	642		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	3	1	–	–	–	–	–	–	4	19	475		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	10 102	177 787	1 760		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	418	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									10 520	177 787	–	6 495	1 131

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 9. p.

92. táblázat: Ókeresztúr (Szerbkeresztúr) nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	1 195	343	2 632	701	631	194	133	–	5 829	98 073	1 683		
Kert	–	24	37	–	–	–	–	–	61	819	1 343		
Rét	–	78	81	243	1	–	–	–	403	2 092	519		
Szőlő	22	59	–	–	–	–	–	–	81	2 112	2 608		
Legelő	–	554	922	882	450	–	–	–	2 808	12 177	434		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	–	74	–	–	–	–	–	74	111	150		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	9 256	115 384	1 246		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	928	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									10 184	115 384	–	7 078	731

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 10. p.

93. táblázat: Oroszlámos nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	795	812	5 622	1 446	462	31	–	–	9 168	153 325	1 672		
Kert	94	15	1	–	–	–	–	–	110	2 835	2 577		
Rét	–	–	53	–	–	–	–	–	53	297	560		
Szőlő	53	38	–	–	–	–	–	–	91	2 605	2 866		
Legelő	28	503	559	472	–	–	–	–	1 562	8 957	573		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	11	–	–	–	–	–	–	–	11	64	560		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	10 995	168 083	1 529		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	477	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									11 472	168 083	–	5 514	862

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 9. p.

94. táblázat: Ószentiván (Tiszasziget) kisközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	208	232	2 118	566	96	175	112	–	3 507	54 450	1 552		
Kert	7	5	–	–	–	–	–	–	12	298	2 484		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	33	–	–	–	–	–	–	–	33	1 057	3 200		
Legelő	126	78	–	155	32	–	–	–	391	2 760	706		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	–	1	–	–	–	–	–	1	1	150		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	3 944	58 566	1 485		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	254	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									4 198	58 566	–	2 650	458

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 10. p.

95. táblázat: Rábé kisközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	–	53	36	103	167	1	44	–	404	4 448	1 100		
Kert	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	7	–	–	–	–	–	–	–	7	217	3 200		
Legelő	–	–	16	22	–	–	–	–	38	134	353		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	449	4 799	1 069		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	27	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									476	4 799	–	723	155

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 10. p.

96. táblázat: Szanád nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként I. rész

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	166	1 710	2 849	1 057	355	93	27	–	6 257	105 204	1 681		
Kert	31	24	–	–	–	–	–	–	55	1 305	2 372		
Rét	–	4	86	135	–	–	–	–	225	960	427		
Szőlő	69	70	13	6	–	–	–	–	158	4 142	2 622		
Legelő	–	332	45	111	150	–	–	–	638	3 562	558		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	139	–	–	–	–	–	–	139	527	380		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	7 472	115 700	1 548		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	580	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									8 052	115 700	–	4 658	683

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 11. p.

97. táblázat: Szőreg nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként II. rész

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem		száma	
									Katasztrális hold	Korona	Fillér		
Szántó	1 408	1 222	2 846	1 001	354	109	113	–	7 053	127 561	1 808		
Kert	73	45	–	–	–	–	–	–	118	2 861	2 424		
Rét	–	–	76	37	–	–	–	–	113	545	482		
Szőlő	39	4	–	–	–	–	–	–	43	1 349	3 137		
Legelő	90	5	5	125	13	–	–	–	238	1 565	657		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	10	7	–	–	–	–	–	–	17	82	482		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	7 582	133 963	1 767		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	367	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									7 949	133 963	–	5 182	944

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 11. p.

98. táblázat: Tiszaszentmiklós nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem		száma	
									Katasztrális hold	Korona	Fillér		
Szántó	–	2 262	2 553	1 994	565	697	–	–	8 071	115 565	1 432		
Kert	43	5	–	–	–	–	–	–	48	1 241	2 586		
Rét	95	171	85	313	–	–	–	–	664	4 543	684		
Szőlő	222	12	–	–	–	–	–	–	234	7 401	3 163		
Legelő	105	444	887	598	–	–	–	–	2 034	7 220	355		
Nádas	55	–	–	–	–	–	–	–	55	986	1 800		
Erdő	2	17	–	–	–	–	–	–	19	76	400		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	11 125	137 032	1 231		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	723	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									11 848	137 032	–	5 801	1 030

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 48. p.

99. táblázat: Törökkanizsa nagyközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	588	2 319	5 136	2 686	608	80	43	–	11 460	189 281	1 652		
Kert	65	–	22	–	–	–	–	–	87	1 938	2 227		
Rét	–	47	109	227	14	–	–	–	397	1 863	469		
Szőlő	86	14	–	–	–	–	–	–	100	3 092	3 092		
Legelő	–	95	412	1 263	429	–	–	–	2 199	6 119	278		
Nádas	5	10	–	–	–	–	–	–	15	261	1 740		
Erdő	63	24	87	–	–	–	–	–	174	574	330		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	14 432	203 128	1 408		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	1 103	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									15 535	203 128	–	4 649	614

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 12. p.

100. táblázat: Újszentiván kisközség területe és kataszteri tisztajövedelme művelési áganként és osztályonként (Térvár adataival)

Művelési ág	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Összes		Átlag	Földrészletek	Birtokívek
	osztály területe katasztrális holdakban								Terület	Kataszteri tisztajövedelem	Fillér	száma	
									Katasztrális hold	Korona			
Szántó	1 497	488	338	198	112	15	92	–	2 740	60 317	3 576		
Kert	27	5	–	–	–	–	–	–	32	834	4 700		
Rét	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Szőlő	66	–	4	–	–	–	–	–	70	2 173	4 800		
Legelő	–	128	64	73	27	–	–	–	292	1 676	1 228		
Nádas	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–		
Erdő	–	4	9	–	–	–	–	–	13	29	223		
Termő	–	–	–	–	–	–	–	–	3 147	65 029	3 356		
Terméketlen	–	–	–	–	–	–	–	–	165	–	–		
Az egész határ területe és kataszteri jövedelme									3 312	65 029	–	2 872	344

Forrás: *Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után.* Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914. 11-12. pp.

V. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom

A Magyar Korona országainak helységnévtára. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda részvénytársaság. Budapest, 1892.

A Magyar Szent Korona országainak 1900. évi népszámlálása. I. A népesség általános leírása községenkint. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság. Budapest, 1902.

A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912.

EDELÉNYI-SZABÓ DÉNES: *Magyarország közjogi alkatrészeinek és törvényhatóságainak területváltozásai. Különlenyomat a „Magyar Statisztikai Szemle" 1928. (VI.) évfolyamából.* Hornyánszky Viktor Részvénytársaság. Magyar Királyi Udvari Könyvnyomda. Budapest, 1928.

ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Kiadó. Tóthfalu, 1993.

FEHÉR RÓZSA: *Feketető. „Elhanyagolt vidék vagyunk".* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben II. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2017.

FÉNYES ELEK: *Magyarországnak 's a hozzá kapcsolat tartományoknak mostani állapotja Statisztikai és Geographiai tekintetben, IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839.

FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. I-IV. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851.

FODOR ISTVÁN: *Egyházaskér. Legalább bíznak vagy reménykednek a jövőben.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016.

GERGELY JENŐ: *Hódegyháza. Száz ház romos állapotban.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben II. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2017.

GERGELY JÓZSEF: *Oroszlámos. A magyar nyelvű oktatás megszűnése reális veszély.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016.

GERŐ LAJOS (szerk.): *A Pallas Nagy Lexikona, X. kötet, (Kacs– Közellátás),* Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.. Budapest, 1895.

GRUIK IBOLYA: *Majdány és Rábé. Elfogyó Árpád-kori települések.* In: FODOR ISTVÁN (szerk.): *Szórványlétben. Riportkönyv.* Magyar Szó. Újvidék, 2016.

HARASZTHY LAJOS: Torontál vármegye története 1867-től. In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912.

JUHÁSZ JÓZSEF: *Volt egyszer egy Jugoszlávia. A délszláv állam története.* Aula Kiadó. Budapest, 1999.

JUHÁSZ KÁLMÁN: *A százéves Kübekháza. (1844-1944).* In: DR. EPERJESSY KÁLMÁN – ÁRVAI JÁNOS: *Csanád vármegyei Könyvtár 39..* 1944.

KOGUTOWICZ MANÓ: *Torontál vármegye térképe. Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úr megbízásából.* Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet r.t. Budapest, 1905.

ORTUTAY GYULA: *Magyar Néprajzi Lexikon. II. kötet (F-Ka).* Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1979.

REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság. Budapest, 1912.

Tájékoztató, Egyházaskér. Tartományi Kisebbségi Minisztérium – Egyházaskér Helyi Közösség. Verbica, 2007.

Torontál vármegye adóközségeinek területe és kataszteri tisztajövedelme mivelési áganként és osztályonként, az 1909. évi V. törvénycikk alapján végrehajtott kataszteri kiigazítás után. Magyar Királyi Állami Nyomda. Budapest, 1914.

V. 2. Felhasznált elektronikus irodalom

A Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság honlapja: http://www.eparhijabanatska.rs

A Nagybecskereki Római Katolikus Egyházmegye honlapja: http://www.catholic-zr.org.rs

Arhiepiscopia Timişoarei, Protopopiatul Ortodox Roman Sânnicolau Mare: http://www.por-sannicolaumare.ro/beba-veche.htm

BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye. Magyar Elektronikus Könyvtár – Országos Széchenyi Könyvtár*: http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0024/14.html

Consiliul Judeţan Timiş, Beba Veche: http://www.cjtimis.ro/judetul-timis/unitati-administrativ-teritoriale/comuna-beba-veche.html

Csongrád megye öröksége: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/pages/CSMEE/Magyar/html/Klarafalva.html

Deszk település honlapja: http://deszk.hu

Firigyháza ünnepelt. Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) hivatalos weboldala: http://www.vmsz.org.rs/hirek/tortenesek/firigyhaza-unnepelt

HALMÁGYI PÁL: *Szőreg története. Szőreg weboldala*: http://szoreg.hu/szoreg/szoreg-tortenete/szoreg/

HOMOLYA HORVÁTH ÁGNES: *Szerbkeresztúr. Egy maroknyi magyar. Magyar Szó Online*: https://www.magyarszo.rs/hu/3156/hetvege/152841/Szerbkereszt%C3%BAr.htm

Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság weboldala: http://knp.nemzetipark.gov.hu/magyarorszag-legmelyebb-pontja-3

Kübekháza – a mi kis falunk weboldala: http://www.kubekhaza.hu/index.php?page=mult_1944

Magyarország régi térképeken: http://hungary-maps.myhunet.com/images_content/vm54.jpg

Magyarország mai településeinek etnikai adatbázisa 1870-2011, Országgyűlési Könyvtár: http://mtatkki.ogyk.hu/

Magyarország vasútállomásai és vasúti megállóhelyei című weboldal: http://www.vasutallomasok.hu/allomas.php?az=szrg

R. TÓTH GÁBOR: *Kastélyból lett falu.* 2007. október 20. *Délmagyar.hu*: https://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/kastelybol_lett_falu/2035244/

Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások: http://pop-stat.mashke.org/

Tiszasziget település hivatalos weboldala: http://www.tiszasziget.hu/html/52/Telepueles

Törökkanizsa, az én városom weboldal: http://torokkanizsa.com/2017/2017-szeptember-24-en-rendezik-meg-a-firigyhaziak-vi-talalkozojat/

VÁLYI ANDRÁS: *Magyar Országnak leírása, I-III. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel, Buda, 1799. Internetes elérhetőség: http://www.arcanum.hu/fszek/lpext.dll/?f=templates&fn=main-h.htm&2.0

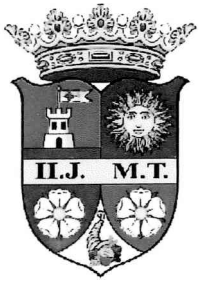
VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája III. kötet, Arad, Krassó-Szörény és Temes megye, Népszámlálási adatok 1850-2011 között. Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004, Népszámlálás, adatbank*: http://nepszamlalas.adatbank.ro/?pg=etnikai&id=3656

Tartalomjegyzék

Előszó ... 1
I. A Törökkanizsai járás és települései – népesedéstörténeti összefoglaló ... 3
II. A Törökkanizsai járás települései a főbb statisztikai adatok tükrében ... 9
II. 1. Battyánháza ... 9
II. 2. Csóka ... 10
II. 3. Deszk ... 15
II. 4. Egyházaskér ... 19
II. 5. Feketetó ... 22
II. 6. Gyála ... 25
II. 7. Hódegyháza ... 28
II. 8. Józseffalva ... 31
II. 9. Kanizsamonostor ... 33
II. 10. Klárafalva ... 35
II. 11. Kübekháza ... 37
II. 12. Magyarmajdány ... 40
II. 13. Óbéb ... 42
II. 14. Ókeresztúr (Szerbkeresztúr) ... 45
II. 15. Oroszlámos ... 48
II. 15. 1. Podlokány ... 51
II. 15. 2. Sziget ... 51
II. 16. Ószentiván (Tiszasziget) ... 52
II. 17. Rábé ... 55
II. 18. Szanád ... 58
II. 19. Szőreg ... 60
II. 20. Tiszaszentmiklós ... 64
II. 21. Törökkanizsa, a járás székhelye ... 67
II. 21. 1. Firigyháza ... 71
II. 22. Újszentiván ... 72
III. Összegzés ... 75
IV. Függelék ... 76
V. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom ... 86
V. 2. Felhasznált elektronikus irodalom ... 87
Tartalomjegyzék ... 88

Jelen tanulmány szerzője arra tesz kísérletet, hogy – egyedülálló módon a magyar, a szerb (jugoszláv), illetve román népszámlálások településsoros adatai segítségével – bemutassa a történelmi Torontál vármegye egykori Törökkanizsai járásának etnikai (anyanyelvi-nemzetiségi), illetve vallási-felekezeti statisztikai adatait. Továbbá feladatául tűzte ki, hogy vázlatos áttekintést adjon az egyes „történelmi" települések népesedéstörténetéről is. A járás, mivel túlnyomórészt magyarok és szerbek, illetve kisebb részben pedig németek és románok által lakott területnek számított, ezért a tanulmány inkább az előbbiekben említett népcsoportok népesedéstörténetét, illetve statisztikai adatait közli.

A hiánypótló mű megírását hosszú, többéves kutatómunka előzte meg, amely által ma már ritkán fellelhető 18., illetve 19. századi könyvritkaságokat sikerült beszerezni. A tanulmány megírását többszöri helyszíni kutatómunka is megelőzte. A munkában számos népszámlálási, illetve egyéb statisztikai adat található. A szerző nem titkolt célja volt, hogy ezeket a számszaki adatokat – feldolgozva, illetve közölve –, hozzáférhetővé tegye az érdeklődőknek, illetve, hogy ezek a „száraz statisztikák" ne csak a viszonylag ritkán, illetve szűk körben forgatott statisztikai kiadványokban legyenek hozzáférhetőek.



HiK Históriaantik Könyvkiadó, 2019